

Sociological Explanation of National Loyalty Among Teachers in Tehran

Fatemi-Nia, M. A.^I, Rezaei, H.^{II}

<https://dx.doi.org/10.22084/CSR.2023.26170.2097>

Received: 2022/04/22; Accepted: 2022/08/10

Type of Article: **Research**

Pp: 97-132

Abstract

Today, every country demands loyalty from its people and considers the stability, strength and maintenance of its system to depend on the national loyalty of its people. All countries have extensive programs to educate people loyal to their system and country. After the family, the country's education system is the second institution that is influential in educating the future makers of the country and can be effective in forming a sense of national loyalty and increasing it among students. In this direction, teachers play a decisive role as the arms of the country's education system. From this point of view, measuring the level of national loyalty of teachers and factors affecting it can help policy makers in improving the level of national loyalty of the society. This research tries to answer the question of what are the factors influencing the sense of national loyalty of teachers in Tehran using a survey method. The statistical population of this research is all teachers of public schools in Tehran. Stratified sampling method and statistical sample size are 302 people. The results of the analysis of the structural equations of the research show that there is an inverse relationship between the feeling of national loyalty and the feeling of relative deprivation at the rate of -.186. Also, there is a significant positive relationship between the feeling of national loyalty with the variables of religiosity (.440) and hope to reform the country (.358). These three variables have been able to explain 67% of the variance of the national loyalty of teachers in Tehran.

Keywords: National Loyalty, Social Capital, Feeling of Deprivation, Social Anomie, Feeling of Insecurity And Religiosity.

I. PhD in Sociology and member of the faculty of the Ministry of Science, Research and Technology, Tehran, Iran (Corresponding Author). **Email:** fateminia.s@ut.ac.ir

II. Senior research expert, Payam Noor University, Tehran, Iran.

Citations: Fateminia, M. A. & Rezaezhad, H., (2023). "Sociological Explanation of National Loyalty Among Teachers in Tehran". *Two Quarterly Journal of Contemporary Sociological Research*, 12(22): 97-132. doi: 10.22084/csr.2023.26170.2097

Homepage of this Article: https://csr.basu.ac.ir/article_5192.html?lang=en

1. Introduction

Nationality is one of the levels of loyalty that mainly conforms to a political unit called the country. The people of a country consider themselves a member of a large group that is located in a certain geographical area and under a certain political rule. The members of this group have a sense of solidarity towards each other and towards the group. Loyalty may be demonstrated through trust in other members and optimism about the group's future. Behaviorally, loyalty may be expressed in the sacrifices that individuals make for other members of their group, which includes staying in the group while incurring personal costs to him. In recent decades, the issue of national loyalty has become one of the important issues in the politics of different countries. In recent years, the valuable group of teachers have always been in the focus of policymakers' attention due to the livelihood issues and problems they have had. From these media, they assumed that teachers are not committed and loyal to their job and national duties compared to the past. Therefore, this research tries to take a step towards providing grounds for national cohesion by measuring national loyalty among teachers and factors affecting it. It is no secret that training a generation loyal to the country is an important and vital thing in the institution of education, for this reason, the current research has selected and studied the statistical population of teachers as a group that is effective in training the future generation of the country. In the meantime, the city of Tehran, as the political and economic capital of the country and the origin of many national developments, was chosen as a research sample. The main questions of this research are what is the level of loyalty of teachers in Tehran? And what are the most important social factors affecting it?

2. Data

The findings of background variables show that 54.6% of respondents are women and 45.4% are men. The average age of teachers in Tehran is about 39.48 years. Their average work experience is about 21 years, about 12.5% have a post-graduate degree, 61.8% have a bachelor's degree, 24.7% have a master's degree, and only 1% have a doctorate. It should be noted that 35.9% are teaching in the primary level, 31.9% in the first secondary level and 32.2% in the second secondary level. Also, 15.1% are single and 79.9% are married and only 5% are single due to divorce or death. This data shows that the institution of the family has a favorable stability among the teachers. The average research variables are: National loyalty 4.2, Religiosity 4.5, Hope to reform the country 3.1, Feeling insecure 3.3, Feeling deprived 3.1, Social

anomie 3.2 and social capital 3.1. According to the results of the regression analysis, it is clear that almost 62% of the variance of national loyalty in the statistical population of teachers in Tehran is explained by the variables of religiosity, relative deprivation, social capital and feeling of insecurity. In fact, it is possible to distinguish between a person's beliefs and the extent of his adherence to Islamic law, the extent of his trust in people and institutions, the extent of his participation in society, the extent of a person's communication with friends and acquaintances, and the feeling of deprivation and insecurity that he feels in the society with the feeling of loyalty. He communicated nationally. The beta coefficient also shows the influence of each component on the feeling of national loyalty.

3. Discussion

The beta coefficients in the table show that in the statistical population of Tehran teachers, for every unit increase in the religiosity variable, there is a 0.502 unit increase in the feeling of national loyalty, and for every unit increase in the relative deprivation feeling variable, there is a 0.170 unit decrease in the feeling of national loyalty. And for each unit of increase in the variable of social capital, we will have 0.149 units of increase in the feeling of national loyalty, and finally, for each unit of increase in the variable of feeling of insecurity, we will have a decrease of 0.117 units in the feeling of national loyalty. In addition, the significance level of the model is 0.000 and ideal. Based on the results of structural equation analysis, it can be said that the strongest variable affecting national loyalty among teachers in Tehran is the religiosity variable. The results show that for each unit increase in religiosity, there will be a 0.44 increase in national loyalty. In the second order, the variable is the hope of reforming the country. This variable not only has a path coefficient of about 0.36, but with its presence in the structural equation, it neutralizes the effect of other variables. The third influencing variable is the feeling of privacy. According to the results of this model, for each unit of increase in feeling of relative deprivation, there will be a decrease of 0.18 in national loyalty. In addition, these three variables explain a total of 0.67% of the variance of national loyalty, and the rest of this variance is related to the variables that were not studied in this research.

4. Conclusion

The findings of this research show that the average national loyalty of Tehran teachers is around 4.2 out of 5, in other words, teachers have strong national

loyalty. Also, the results of this research showed that the feeling of relative deprivation is one of the factors influencing the feeling of national loyalty in teachers, and it was mentioned earlier that the feeling of relative deprivation is rooted in people's understanding of the existing level of justice. One of the dimensions of justice is economic justice. During this research, it was observed that most of the teachers objected to the amount of salary and benefits they received compared to other employees of government institutions and considered it insufficient. They believe that the teachers' union in Iran has more rights and benefits compared to other countries. It is insignificant. Even some teachers believe that justice is not observed in the amount of salary paid within their class. According to all the mentioned cases, it seems that it is possible to increase the salaries and benefits of teachers through the correct implementation of projects such as the fair ranking and leveling of teachers (which implementation is now in the aura of uncertainty.), unifying the rights and benefits of all employees of government institutions based on fair standards, taking into account the hard work and adequate salary for teachers in disadvantaged areas, teachers of exceptional schools and teachers of primary schools, reducing the feeling of relative deprivation of teachers, and as a result, the feeling It increased their national loyalty.

The results of this research proved that one of the factors influencing the feeling of national loyalty is religiosity. Although teachers are a religious class and the results of this research showed that the average rating of teachers is around 4.5 out of 5 and the significant relationship between these two leads to two suggestions: First, in the selection of teachers, special attention should be paid to the component of religiosity because with We will attract more religious people, we will have more loyal teachers, and as a result, loyal students will be trained. Secondly, by holding in-service courses and creating suitable working spaces for teachers, we can provide the necessary platforms to increase their sense of national loyalty.

It should also not be forgotten that having hope for the reform of affairs is a fundamental pillar in creating national loyalty. It seems that the officials of the Ministry of Education, through continuous communication with the educational body and their participation in the administration and correction of wrong procedures, can provide a platform for increasing hope and deepening the horizon of the teacher's approach.

تبیین جامعه‌شناختی وفاداری ملی در بین معلمان شهر تهران

محمدعلی فاطمی‌نیا^۱، حسین رضانژاد^{II}

شناسه دیجیتال (DOI): 10.22084/CSR.2023.26170.2097

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۰۲، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۵/۱۹

نوع مقاله: پژوهشی

صص: ۱۲۲-۹۷

چکیده

امروزه هر کشوری وفاداری را از مردم خود طلب می‌کند و پایداری، استحکام و حفظ نظام خود را در گرو وفاداری ملی مردمش می‌داند. تمامی کشورها برای تربیت افراد وفادار به نظام و کشور خود برنامه‌های گسترده‌ای دارند. نظام آموزشی کشور پس از خانواده، دومین نهادی است که در تربیت آینده‌سازان کشور تأثیرگذار است و می‌تواند در شکل‌گیری احساس وفاداری ملی و افزایش آن در دانش‌آموزان مؤثر باشد. در این مسیر، معلمان به عنوان بازوان نظام آموزشی کشور نقش تعیین‌کننده‌ای دارند. از این جهت سنجش میزان وفاداری ملی معلمان و عوامل مؤثر بر آن می‌تواند سیاست‌گذاران را در ارتقاء سطح وفاداری ملی جامعه یاری رساند. این پژوهش سعی دارد به روش پیمایش به این پرسش پاسخ دهد که عوامل مؤثر بر احساس وفاداری ملی معلمان شهر تهران کدامند؟ جامعه آماری این پژوهش را کلیه معلمان مدارس دولتی شهر تهران می‌باشد. روش نمونه‌گیری طبقه‌ای و حجم نمونه آماری ۳۵۲ نفر می‌باشند. نتایج تحلیل معادلات ساختاری پژوهش نشان می‌دهد که بین احساس وفاداری ملی و احساس محرومیت نسبی رابطه معکوس به میزان ۱۸۶- وجود دارد. هم‌چنین بین احساس وفاداری ملی با متغیرهای دین‌داری (۴۴۵-) و امید به اصلاح کشور (۳۵۸-) رابطه مثبت معنادار وجود دارد. این سه متغیر در مجموع توانسته‌اند ۶۷٪ واریانس وفاداری ملی را در بین معلمان شهر تهران توضیح دهند.

کلیدواژگان: وفاداری ملی، سرمایه اجتماعی، احساس محرومیت، انومی اجتماعی، احساس ناامنی و دین‌داری.

I. دکتری جامعه‌شناسی و عضو هیأت علمی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

Email: fateminiya.s@ut.ac.ir

II. کارشناس ارشد پژوهشگری، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران.

۱. مقدمه

ملیت یکی از سطوح وفاداری است که عمدتاً بر یک واحد سیاسی به نام «کشور» انطباق دارد. مردم یک کشور، خود را عضوی از یک گروه بزرگ می‌دانند که در یک پهنه جغرافیایی مشخص و تحت حاکمیت سیاسی معلوم قرار دارند. اعضای این گروه نسبت به یک دیگر و نسبت به گروه، احساس هم‌بستگی دارند (بوستانی، ۱۳۸۸: ۳). وفاداری ممکن است از طریق اعتماد به سایر اعضا و خوش بینی در مورد آینده گروه به نمایش گذارده شود. به لحاظ رفتاری، وفاداری ممکن است در فداکاری که افراد برای سایر اعضای گروه خود می‌کنند به نمایش گذارده شود که شامل ماندن افراد در گروه است، در حالی که در بردارنده هزینه‌های شخصی برای وی می‌باشد. در دهه‌های اخیر موضوع وفاداری ملی به یکی از مسائل مورد توجه در سیاست‌گذاری کشورهای مختلف تبدیل شده است.

«چلبی» بر این باور است که موضوع وفاداری ملی، نقش پررنگی در حفظ انسجام ملی و هم‌بستگی ملی داراست؛ وی هم‌بستگی ملی را تابعی از سطح و توزیع وفاداری ملی می‌داند (همان: ۳). دل‌بستگی، تعلق خاطر (وفاداری) به سرزمین مادری که با مرزهای معین مشخص می‌شود، شاخص‌های متعددی دارد که از آن جمله عبارتند از: آمادگی دفاع از سرزمین در هنگام بروز خطر، ترجیح دادن زندگی در کشور خود بر سایر نقاط جهان یا عدم تمایل به مهاجرت و پذیرش سرزمین مشخص به عنوان کشور خود (هاتف‌نیا: ۱۳۸۷: ۸). وفاداری دارای دو بُعد اساسی تعلق و تعهد به مای ملی است، چیزی که سرمنشأ بسیاری از کنش‌های انسجام بخش اجتماعی است. به همین دلیل در شرایط امروز که تهدیدات بیرونی و آسیب‌های درونی جامعه ایرانی رو به فزونی نهاده است، احساس وفاداری ملی به یک مسأله حیاتی مبدل شده است؛ چراکه نبود و یا کمبود آن می‌تواند زمینه‌ساز بسیاری از مسائل و ناپایداری‌های اجتماعی گردد و نتایج جبران‌ناپذیری به دنبال داشته باشد.

در سال‌های اخیر قشر فرهیخته معلمان به دلیل مسائل و مشکلات معیشتی که داشته‌اند همواره در کانون توجه سیاست‌گذاران بوده‌اند. از این رسانه‌ها، این فرض را مطرح می‌کردند که معلمان به نسبت گذشته به وظایف شغلی و ملی خود تعهد و وفاداری ندارد؛ بنابراین این تحقیق سعی دارد با سنجش وفاداری ملی در میان معلمان و عوامل مؤثر بر آن گامی در جهت فراهم نمودن زمینه‌های انسجام ملی بردارد. بر کسی پوشیده نیست تربیت نسلی وفادار به کشور در نهاد آموزش و پرورش امری مهم و حیاتی است، به همین دلیل پژوهش حاضر جامعه آماری معلمان را به عنوان قشری که در تربیت نسل آینده کشور مؤثر هستند، انتخاب و مورد مطالعه قرار داده است. در این

میان شهر تهران به عنوان پایتخت سیاسی اقتصادی کشور و مبدأ بسیاری از تحولات ملی به عنوان نمونه تحقیق انتخاب شد.

پرسش‌های پژوهش: پرسش‌های اصلی این پژوهش این است که میزان وفاداری معلمان شهر تهران به چه میزان است؟ و مهم‌ترین عوامل اجتماعی مؤثر بر آن کدامند؟

۲. پیشینه پژوهش

«هاشمی» و «رضائی» (۱۳۹۴) در تحقیقی با عنوان «سنجش احساس وفاداری ملی در بین دانشجویان (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی استان تهران)» که با روش پیمایش انجام شده است. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهند که وضعیت احساس وفاداری ملی در میان دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی استان تهران در سطح مطلوبی قرار دارد. در تحقیقی دیگر با عنوان «سنجش میزان احساس وفاداری ملی دانشجویان تهران و عوامل مؤثر بر آن» (بوستانی: ۱۳۸۸) به این نتیجه رسیده است که احساس وفاداری ملی در میان دانشجویان در سطح متوسطی وجود دارد و از میان دو عنصر تشکیل دهنده آن، میل به وابستگی عاطفی تعمیم یافته سهم بیشتری دارد. «رجبلو» و همکاران (۱۳۹۵) در مطالعه‌ای با عنوان «بررسی رابطه هویت ملی و احساس امنیت اجتماعی در میان شهروندان بالاتر از ۱۸ سال شهر تهران» به این نتیجه رسیده است که تحکیم هویت ملی در شهروندان می‌تواند باعث افزایش احساس امنیت اجتماعی شود. «مبارکی» و همکاران (۱۳۹۲) در تحقیق خود به تحلیل عوامل اجتماعی - فرهنگی مؤثر بر تعهد اجتماعی دانش‌آموزان دوره متوسطه استان همدان پرداخته‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهند که بین متغیرهایی از قبیل ارضای نیازهای فردی، سرمایه اجتماعی، ارزش‌های غیرمادی، رضایت اجتماعی، گروه مرجع فرهنگی و جامعه‌پذیری و متغیر تعهد اجتماعی یک رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. «ربانی» و «رستگار» (۱۳۹۲) تحت عنوان «تحلیلی بر وضعیت هویت ملی و ابعاد شش‌گانه آن در بین شهروندان شهر اصفهان» دریافته‌اند که میانگین هویت ملی پاسخ‌گویان در حد متوسط و تعلق افراد به ابعاد فرهنگی، زبانی و سرزمینی هویت ملی از ابعاد سیاسی، اجتماعی و دینی، قوی‌تر بوده است؛ هم‌چنین، بین احساس نابرابری، فردگرایی، سرمایه فرهنگی و مصرف رسانه‌ای با هویت ملی رابطه منفی و معناداری وجود دارد.

هم‌چنین «علیزاده‌ا قدم» و همکاران (۱۳۹۰) با سنجش گرایش به هویت ملی و عوامل مؤثر بر آن در میان دانشجویان دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز، دریافته است که متغیرهای ترم تحصیلی، تبعیت از خانواده، میزان استفاده از رسانه‌های

جدول ۱: پیشینه و خلاصه آثار پژوهشی

Tab. 1: Table 1: Background and summary of research works

ردیف	نویسنده	سال	عنوان	نوع پژوهش	جامعه آماری
۱	احمدپور و سراج‌زاده	۱۳۹۸	هویت ملی در ایران مرور سیستماتیک مقاله‌های علمی پژوهشی	کاربردی	تحقیقات پیشین
۲	رجبلو و همکاران	۱۳۶۵	بررسی رابطه هویت ملی و احساس امنیت اجتماعی در میان شهروندان بالاتر از ۱۸ سال تهران	کاربردی	شهروندان بالاتر از ۱۸ سال
۳	حاشمی و رضایی	۱۳۹۴	سنجش احساس وفاداری ملی در بین دانشجویان (دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی تهران)	کاربردی	دانشجویان دانشگاه آزاد تهران
۴	مبارکی و همکاران	۱۳۹۲	تحلیل عوامل اجتماعی - فرهنگی مؤثر بر تعهد اجتماعی	نظری	دانش آموزان دبیرستانی همدان
۵	ریائی و رسنگار	۱۳۹۲	عنوان مقاله: تحلیلی بر وضعیت هویت ملی و ابعاد شناسانه آن در بین شهروندان شهر اصفهان	کاربردی	دانشجویان دانشگاه اصفهان
۶	گلشن و اسکندری	۱۳۹۱	تاثیر سرمایه اجتماعی بر هویت ملی جوانان در شهر ارسنجان	کاربردی	جوانان شهر ارسنجان
۷	علیزاده و همکاران	۱۳۹۰	گرایش به هویت ملی و عوامل مؤثر بر آن	کاربردی	دانشجویان دانشگاه ادبیات تبریز
۸	ریائی و همکاران	۱۳۹۰	رابطه احساس محرومیت نسبی با گرایش به هویت ملی مطالعه دانشجویان دانشگاه اصفهان	کاربردی	دانشجویان دانشگاه اصفهان
۹	حقیقتیان و عبداللهی	۱۳۹۰	عوامل مؤثر بر تعهد اجتماعی در بین دانش آموزان مقطع دبیرستان شهر اصفهان	کاربردی	دانش آموزان دبیرستانی اصفهان
۱۰	وشرقی و محقق‌منظری	۱۳۹۰	بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر احساس تعلق شهروندی (مطالعه موردی منطقه ۳ و ۱۷ تهران)	کاربردی	ساکتین مناطق ۳ و ۱۷ تهران
۱۱	فاطمی‌نیا و حیدری	۱۳۸۹	عوامل مرتبط با تعهدات شهروندی	نظری	شهروندان شهر تهران
۱۲	رضوی و همکاران	۱۳۸۹	بررسی عوامل مؤثر بر هویت ملی جوانان (مطالعه موردی شهر اراک)	کاربردی	جوانان شهر اراک
۱۳	ایمان و مرادی	۱۳۸۸	بررسی رابطه بین رضایت اجتماعی و هویت ملی با تعهد اجتماعی جوانان شهر شیراز	کاربردی	جوانان شهر شیراز
۱۴	بوستانی	۱۳۸۸	سنجش میزان احساس وفاداری ملی دانشجویان تهران و عوامل مؤثر بر آن	کاربردی	دانشجویان دانشگاه تهران
۱۵	اکبری و عزیززهی	۱۳۸۶	هویت ملی و عوامل مؤثر بر آن در میان دانش آموزان دوره متوسطه	کاربردی	دانش آموزان دبیرستانی شیراز

گروهی و احساس رضایت از زندگی رابطه معناداری با گرایش به هویت ملی داشته‌اند. در پژوهشی دیگر با عنوان «عوامل مؤثر بر تعهد اجتماعی در بین دانش‌آموزان مقطع دبیرستان شهر اراصفهان» (حقیقتیان و عبداللهی، ۱۳۹۰) نتایج نشان می‌دهد که گرایش دینی، اعتماد سیاسی، جنسیت و شادکامی با تعهد اجتماعی رابطه مستقیم و معناداری دارد، اما وضعیت اقتصادی با تعهد اجتماعی رابطه معناداری ندارد. «ایمان» و «مرادی» (۱۳۸۸) با بررسی رابطه بین رضایت اجتماعی و هویت ملی با تعهد اجتماعی جوانان (مورد مطالعه شهر شیراز) نشان می‌دهد که رابطه بین دو سازه رضایت اجتماعی و هویت ملی با تعهد اجتماعی در سطح ۹۵٪ اطمینان معنادار است.

تمایز این مقاله با پژوهش‌های فوق در این است که، اولاً موضوع احساس وفادار ملی و عوامل مؤثر بر آن موضوع تقریباً بکر و کار نشده‌ای است و تحقیقات بسیار محدود و ناقصی در این زمینه صورت گرفته است، بیشتر تحقیقات موجود، در موضوعات نزدیک به احساس وفاداری ملی مثل احساس هویت ملی و... بوده است؛ ثانیاً این پژوهش جامعه آماری معلمان را مدنظر قرار داده است؛ و ثالثاً عوامل مؤثر بر وفاداری ملی که در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفته‌اند در اندک تحقیقات مشابه مورد تحقیق پژوهشگران نبوده‌اند.

۳. وفاداری ملی

رشته جامعه‌شناسی آکنده از مفاهیم و واژگان فنی و تخصصی است که این مفاهیم ابزارهای کارآمدی برای آن هستند. مفهوم ابزار تفکر و کوچک‌ترین واحد و عنصر سازنده تئوری است. ریشه لغوی «وفاداری»^۱ از «Lex» در لاتین و «Loi» در فرانسه گرفته شده است، که ریشه‌های کلمه «Low» به معنای قانون هستند. این نشان‌دهنده آن است که وفاداری مانند قانون دارای دو بخش می‌باشد و یک فرد می‌تواند قانونمند یا قانون شکن باشد و هیچ حالت وسطی وجود ندارد. به همین صورت، بسیاری معتقدند که یک فرد وطن پرست یا خائن است و نمی‌تواند حدوداً وفادار باشد (بوستانی، ۱۳۸۸: ۹). به طور کلی وفاداری این‌گونه تعریف می‌شود: ماندن در گروه و پذیرفتن دستاوردهای مشابه سایرین، ولو این‌که فرد بتواند با ترک گروه به دستاوردهای بالاتری دست یابد؛ چراکه ماندن وی در گروه به سایر اعضا سود می‌رساند و یا این‌که ماندن او به نوعی پاسداری از یک آرمان و ارزش می‌باشد (همان: ۱۱).

وفاداری یکی از لایه‌های معنایی مفهوم تعهد است که تمایل به حفظ یا تقویت یک رابطه احساسی و عاطفی در حال و آینده را دربر می‌گیرد (باوند، ۱۳۷۷: ۶۳). وفاداری پس از آشنایی با دیگران و آثار آن‌ها ظاهر می‌شود. وفاداری موجب آشنایی نمی‌شود،

بلکه آشنایی موجب وفاداری می‌شود؛ بنابراین وفاداری اساساً ناظر به گذشته است، هرچند ادامه و بسط آن به آینده نیز سرایت کند. با وجود آن که تقویت یا تضعیف وفاداری مشروط به حال است، اما منشأ وفاداری کنونی را باید در گذشته جستجو کرد؛ حتی اگر این گذشته، لحظه‌ای با حال فاصله نداشته باشد (چلبی، ۱۳۷۵: ۱۰۸). به طور کلی وفاداری از ماده تعهد است. چلبی معتقد است که تعهد از طریق عضویت حاصل می‌شود و از طریق جامعه‌پذیری است که فرد احساس عضویت می‌کند. تعهد کاری که در این عضویت ایجاد می‌شود، موجب هم‌زاد پنداری و ایجاد پاسخ عاطفی به مای بزرگ می‌شود (رزازی فر، ۱۳۷۹: ۱۱۳).

بنابراین احساس وفاداری ملی را می‌توان این‌گونه تعریف کرد: پای‌بندی، تعهد و نگرش احساسی مثبت به ملت (و نمادها و عناصر متشکله آن) که افراد خود را جزئی از آن می‌دانند و آن را معیار تمایز خود با ملت‌های دیگر قرار می‌دهند (هاشمی و همکاران، ۱۳۹۴: ۴). شاخص‌های متعددی برای وفاداری ملی می‌توان برشمرد، از جمله: آمادگی دفاع از سرزمین در هنگام بروز خطر، ترجیح دادن زندگی در کشور خود بر سایر نقاط جهان یا عدم تمایل به مهاجرت و پذیرش سرزمین مشخص به عنوان کشور خود (بوستانی، ۱۳۸۸: ۴). نباید از نظر دور داشت که وفاداری تنها یک احساس نیست، بلکه همراه با فعل یا ترک فعلی است؛ بدین معنا که چنان چه فردی وفادار به امری باشد در قبال آن احساس تعهد می‌کند و این احساس او را وادار به فعل یا ترک فعلی می‌کند. در مفهوم احساس وفاداری ملی دو عنصر اساسی، یعنی عاطفه‌تعمیم‌یافته و تعهد تعمیم‌یافته نمایانگر ابعاد و اجزاء وفاداری ملی می‌باشند که به عنوان پای‌بندی نظری (عاطفه‌عام) و پای‌بندی عملی (تعهد عام) موجب وفاداری به ملت و ارزش‌های آن می‌شود. براساس این مدل مفهومی میل به وابستگی عاطفی تعمیم‌یافته یا پای‌بندی به هنجارها و ارزش‌های هویت ملی از یک سو و میزان تعهد تعمیم‌یافته، یعنی تعلق و وفاداری به اجتماع ملی از سوی دیگر به عنوان دو بُعد نظری و عملی نشان‌دهنده جایگاه وفاداری ملی در نزد افراد یک جامعه محسوب می‌شود (بوستانی، ۱۳۸۸: ۳۴). مبنای کار در این پژوهش براساس نظر چلبی (۱۳۷۵) است؛ وی معتقد است که احساس وفاداری ملی ترکیبی از تعهد و احساس تعلق می‌باشد، بدین معنا که در ابتدا شخص خود را متعلق به یک گروه و عضوی از آن می‌داند و ثانیاً شخص نسبت به این گروه متعهد است و در مواقع لزوم حاضر است برای حفظ گروه و حفظ منافع گروه فداکاری کند و منافع گروه را بر منافع شخصی ترجیح دهد. حال در وفاداری ملی، گروه مدنظر ملت و وطن می‌باشد. تعلق ناظر به بُعد احساسی وفاداری و تعهد ناظر به بُعد رفتاری آن است.

در فرآیند جامعه‌پذیری یا شاید بهتر است گفته شود فرآیند آموزش و پرورش، هم پتانسیل‌های عاطفی فرد پرورش می‌یابند و هم فرد به تدریج گرایش عاطفی مثبت نسبت به دیگران و ما(های) معین پیدا می‌کند. بعد از تولد، فرد اولین تجربه اجتماعی خود را در نظام اجتماعی خانواده کسب می‌کند. در این اجتماع کوچک، فرد گرایش مثبت نسبت به مادر، پدر و بقیه اعضای خانواده خود پیدا می‌کند. خانواده اولین آژانس جامعه‌پذیری است که به پرورش عاطفه فرد می‌پردازد و در آن فرد نسبت به سایر اعضا وابستگی عاطفی پیدا می‌کند. در این مرحله از جامعه‌پذیری، اولین هویت جمعی که همانا احساس عضویت در اجتماع طبیعی خانواده است، کسب می‌شود. با آغاز آموزش مدرسه‌ای است که به قول پارسونز، نوعی جهش در وابستگی عاطفی شخص صورت می‌گیرد؛ در این مرحله است که انتظار می‌رود مدرسه و نظام آموزش رسمی به تعمیم وابستگی عاطفی فرد به دیگران همت گمارد و همیشه او را به عنوان عضو بزرگ‌ترین «ما» که همان جامعه است، مخاطب قرار دهد. بدیهی است که علاوه بر مدرسه، آژانس‌های متعدد دیگری نیز جهت جامعه‌پذیری فرد دست‌اندرکار هستند. ولی قدر مسلم آن‌که، امروزه آموزش و پرورش نقش بسیار مهمی در جامعه‌پذیری یکپارچه و گسترده برای تقویت اجتماع جامعه‌ای ایفا می‌کند. از مدرسه انتظار می‌رود که میل به وابستگی عاطفی تعمیم‌یافته به انسان انتزاعی و اجتماع جامعه‌ای و احساس وفاداری ملی را در شخصیت فرد ایجاد نماید. در حقیقت به نظر می‌رسد سعه صدر فرد بستگی به نوع وابستگی عاطفی او دارد. اگر فرد میل به وابستگی عاطفی تعمیم‌یافته را در نظام شخصیتی خود کسب کرده باشد، همه انسان‌ها را از خود می‌داند در قبال همه احساس تعهد و تکلیف می‌کند. همه افراد در تعریف او از دوستی جای می‌گیرند (چلبی، ۱۳۷۵: ۱۰۰).

تعلق اجتماعی، تعلق خاطر به جامعه، حسی بالنده میان مردمی با منافع و سرنوشت مشترک است که بسیار حیاتی است و وجود جامعه، متضمن علاقه، وابستگی و وفاداری افراد به آن و احساس پیوستگی به «مای» کلی است؛ به عبارتی این احساس تعلق اجتماعی است که ریشه هویت‌یابی ملی است، مردم یک جامعه در این احساس با هم اشتراک دارند و به هم پیوند می‌خورند (بیدل و محمودزاده، ۱۳۹۱: ۳۲)؛ به بیان دیگر، هویت ملی نوعی احساس یا آگاهی تعلق به ملت است که همواره با توسل به عناصر فرهنگی مختلف بازتولید می‌شود (کبیری، ۱۳۸۹: ۱۷۳) و با تأثیرگذاری بر کنش‌های اجتماعی موجب هم‌بستگی و انسجام در ملت‌ها شده و به تناسب زمان و مکان اجتماعی، نسبی است (ابوالحسنی، ۱۳۸۷). بر سر تعریف عناصر و مؤلفه‌های سازنده هویت ملی، اجماعی وجود ندارد و این مفهوم یکی از مفاهیم مورد ابهام در

حوزه جامعه‌شناسی و علوم سیاسی است که هیچ‌گاه تعریف و مؤلفه ثابتی نداشته است (کیبیری، ۱۳۸۹: ۱۸۰).

همان‌طور که گفته شد بُعد دیگر وفاداری ملی تعهد است. «فالكس» در کتاب شهروندی، تعهد را رفتار داوطلبانه‌ای می‌داند که تجلی هم‌بستگی و پیوند ذهنی فرد با دیگران است و بر همین اساس، او نشانه سلامت یک جامعه را در توانایی آن در اتکا کردن به افراد در عمل کردن به تعهدات خود می‌داند و حفظ آن را برای جامعه لازم می‌داند (فالكس، ۱۳۸۱: ۲۴۵). «میلز» عنصر اصلی نقش‌های رفتاری افراد، که به وسیله نظم اجتماعی تعیین شده است را، تعهد می‌نامد. او تعهد را درک قرارداد مصالحه یا دادوستد آشکار و صریح و یا ضمنی بین افراد و یا به‌طور ذهنی بین نقش‌های افراد در گروه‌ها می‌داند (میلز، ۱۹۸۸: ۱۲۲). به نظر «دورکیم»، اعضای جامعه با پیوندهای زودگذر دقیق کوتاه مبادله افراد با یکدیگر، به هم بسته‌اند. هر یک از نقش‌هایی که افراد اجرا می‌کنند، به نحوی ثابت، وابسته به نقش‌های دیگرند و همراه با آن‌ها یک دستگاه هم‌بسته را به وجود می‌آورند. در نتیجه ماهیت فعالیت‌هایی که هر کس انتخاب می‌کند، وظایفی پایدار برای وی ایجاد می‌کند. ما از آنجا که عامل اجرای این یا آن نقش خانوادگی یا اجتماعی معین هستیم، در شبکه‌ای از تعهدات و تکالیف قرار گرفته‌ایم که حق نداریم آن‌ها را نادیده بگیریم (دورکیم، ۱۳۸۱: ۲۰۰). در واقع دورکیم عقیده دارد که هم‌بستگی اجتماعی در یک گروه نوعی احساس مسئولیت متقابل در افراد به وجود می‌آورد؛ به طوری که افراد جامعه دیگر نمی‌توانند نسبت به خواست‌ها و نیازهای یکدیگر بی‌تفاوت باشند. این الزام درونی در جامعه در قالب تعهد اجتماعی خود را نشان می‌دهد.

۴. تبیین نظری وفاداری ملی

وفاداری ملی شهروندان می‌تواند تحت تأثیر عوامل روان‌شناختی، سیاسی، اقتصادی و یا جامعه‌شناختی باشد. در این پژوهش بر عوامل جامعه‌شناختی تأکید شده است. دورکیم معتقد است دین یکی از آن نیروهایی است که در درون افراد احساس الزام اخلاقی و هواداری از درخواست‌های جامعه را ایجاد می‌کند (کوزر، ۱۳۸۳: ۱۹۷). وی یکی از کارکردهای مراسم مذهبی را تعهد فردی می‌نامد. به‌طور خلاصه دین‌داری را می‌توان میزان علاقه و احترام پیروان یک دین، به آن تعریف کرد (سراج‌زاده، ۱۳۸۳: ۱۶۶). از نظر وی، سرچشمه هرگونه فعالیت اخلاقی، تبعیت منافع خصوصی از منافع عمومی است و تبعیت منافع خصوصی از منافع عمومی، متضمن روحیه فداکاری و ایثار بوده که یک ویژگی اخلاقی است که دین به آن سفارش می‌کند؛ بنابراین با توجه به نظر دورکیم

دربارهٔ دین و با عنایت به این موضوع که نظام جمهوری اسلامی ایران بر پایهٔ تعالیم شرع مبین اسلام بنیان نهاده شده که توصیه به وفاداری و تعهد نسبت به حکومت اسلامی می‌کند، پس دین‌داری، تعهد و وفاداری ملی را در اشخاص افزایش می‌دهد. یکی از رویکردهای مهم مطرح در جامعه‌شناسی دین، تبیین کارکردی دین است. در این رویکرد، در کنار دیگر کارکردهای فردی و اجتماعی دین، کارکرد آن برای حفظ نظم و سامان اجتماعی مورد توجه قرار می‌گیرد (همیلتون، ۱۳۸۱: ۴۵-۶۱). در کنار سایر کارکردهایی که دین برای نظم اجتماعی دارد، اثر بازدارندهٔ دین و دین‌داری بر متغیرهایی مثل آنومی و احساس آنومی و نیز کج‌روی مورد توجه بسیاری از صاحب‌نظران و پژوهش‌گران بوده است. دورکیم معتقد است دین در افراد، حس وظیفه‌ای اخلاقی ایجاد می‌کند که از طریق آن فشار اجتماعی محترمانه‌ای را احساس کنند که آنان را به تبعیت از خواسته‌های اجتماعی وادار می‌کند (همان: ۱۷۵). در تبیین دورکیم از نظم اجتماعی یک مفهوم اهمیت ویژه‌ای دارد و آن، آنومی با بی‌هنجاری است. دورکیم معتقد است که کارکردهای اجتماعی دین در تقابل و در جهت کاهش نابه‌هنجاری اجتماعی و احساس مبتنی بر آن در جامعه عمل می‌کند (کوزر، ۱۳۸۳: ۱۹۲).

یکی از مفروضات اصلی نظریهٔ محرومیت نسبی این است که واکنش‌ها و عکس‌العمل‌های مردم، به شرایط و تصورات ذهنی آنان بستگی دارد و نه شرایط عینی (سابلونیر، ۲۰۰۹: ۳۲۸). به همین سبب نظریهٔ محرومیت نسبی در علوم اجتماعی، تبیین‌کنندهٔ احساساتی است که جنبهٔ ذهنی داشته و در نقطهٔ مقابل تبعیضات عینی قرار می‌گیرند. به زعم «مور»، احساس محرومیت نسبی شامل دو وجه به هم مرتبط است: اول، می‌بایستی افراد از وجود تفاوت بین خود و دیگران به واسطهٔ فرآیند مقایسهٔ اجتماعی آگاهی یابند؛ و دوم، افراد بایستی ارزیابی کرده و قضاوت کنند که آیا وجود تفاوت موجه و مشروع است یا ناموجه و نامشروع. در واقع، محرومیت نسبی ناشی از درهم شکسته شدن انتظاراتی است که ریشه در «مشروعیت» ساختار اجتماع دارد. در اینجا «مشروعیت» به این باور اشاره دارد که نابرابری نهادمند در نحوهٔ توزیع منابع عمده از قبیل قدرت، ثروت و منزلت- لزوماً درست و معقول است (مور، ۲۰۰۳: ۵۲۳).

احساس محرومیت نسبی، از درک افراد از عادلانه بودن جامعه نشأت می‌گیرد؛ یعنی این که هرچه که افراد، جامعه را ناعادلانه درک کنند احساس محرومیت آن‌ها نیز بالاتر است. احساس محرومیت منجر به احساس نارضایتی گردیده و عدم اعتماد را در آن‌ها پرورش می‌دهد. در نتیجه، شانس پیشرفت آن‌ها از طریق معیارهای مشروع مسدود می‌گردد و احساس ناتوانی را به وجود می‌آورد که دشمنی و پرخاشگری و سرانجام انحراف را به دنبال خواهد داشت (فاطمی‌نیا و همکاران، ۱۳۸۹: ۵۵).

افرادی که درک آن‌ها از جامعه و یا سازمان‌هایی که با آن سر و کار دارند دلالت بر عدالت داشته باشد، یعنی این‌که جامعه را عدالت محور بیندارند تعهد و مسئولیت‌پذیری بیشتری دارند تا آن کسی که جامعه را ناعادلانه می‌پندارد؛ برای مثال، افرادی که در یک سازمان کار می‌کنند اگر محیط کار و اداره خود را منصفانه و عادلانه بیندارند برای بهبود و بهره‌وری بیشتر تلاش می‌کنند. تحقیقات نشان می‌دهد که درک عدالت و انصاف افراد از فعل و انفعالات درون یک سازمان، رابطه قوی با نگرش و کنش آن‌ها در قبال سازمان دارد. کارکنانی که سازمان خود را منصف و عادل بیندارند، بیشتر متعهد، وفادار، سخت‌کوش، قابل اعتماد و در انجام وظایف خود شهروندان خوبی هستند. اما زمانی که کارکنان سازمان خود را غیرمنصف و ناعادلانه بیندارند، بیشتر به دنبال تلافی کردن و به هم زدن امور هستند و همیشه آماده انتقام‌کشی هستند (آگیلرا و همکاران، ۲۰۰۵: ۹). بنابراین با توجه به جمیع مطالبی که ذکر گردید، نتیجه می‌گیریم که در جامعه‌ای که نابرابری و احساس ناعادالتی وجود دارد، محرومیت نسبی نیز شکل خواهد گرفت و در نتیجه اعتماد و تعهد و وفاداری کاهش خواهد یافت.

سرمایه اجتماعی فرآیند ویژه‌ای در میان مردم و سازمان‌ها است که در یک فضای اعتماد به وجود می‌آید و منجر به یک سود مشترک متقابل در میان اعضای جامعه می‌شود. سرمایه اجتماعی اشاره به افراد خاصی ندارد، بلکه منظور تعاملات بین فردی، از طریق سیستمی است که این تعاملات را افزایش و حمایت می‌کند. «پوتنام» معتقد است که عناصر اصلی سرمایه اجتماعی اعتماد و همکاری هستند که این دو عنصر می‌تواند در طول زمان به وسیله تعاملات وسیع مردم گسترش پیدا کند. به بیان دیگر، می‌توان گفت که ادراک مشترک از اعتماد و همکاری در بین مردم آن‌ها را به فعالیت و کنش وا می‌دارد که رفتاری قابل پیش‌بینی و مفید را برای افراد جامعه متصور می‌سازد. با چنین تعریفی می‌توان چنین گفت که جوامعی که از سطح بالای سرمایه اجتماعی برخوردار هستند افراد آن نسبت به هم اعتماد دارند و با هم همکاری کرده و نسبت به یک‌دیگر تعهد دارند و برای خیر جمعی با هم تلاش می‌کنند (پترسن، ۲۰۰۲: ۶۰).

چلبی در رابطه با بحث تعهد و اعتماد اجتماعی در کتاب جامعه‌شناسی نظم خود می‌نویسد: قداست و برتری اصول عام مشترک نسبت به اصول خاص باعث تقویت وحدت نمادی و مفاهیم فرهنگی در سطح جامعه می‌شود. به علاوه این برتری کمک می‌نماید تا احساس تعلق به اجتماع جامعه‌ای تقویت شود و به این ترتیب هویت جامعه‌ای در رأس سایر هویت‌های جمعی قرار گیرد. در این صورت تعهد عمومی اعضای جامعه هم هم‌زمان تقویت می‌شود و هم تعمیم می‌پذیرد. این نیز به نوبه خود باعث افزایش اعتماد دو جانبه تعمیم‌یافته در جامعه می‌شود. بدیهی است اعتماد دو جانبه

تعمیم یافته نیز می‌تواند تأثیر علی متقابل روی تعهد عمومی داشته باشد (چلبی، ۱۳۷۵: ۱۴۰). «لاولر» و «یون» چهار دلیل تئوریک زیر را برای تأثیر تکرار مبادله بر شکل‌گیری اعتماد و تعهد بیان می‌کنند:

- ۱) تکرار مبادله دانش کنش‌گران و قابلیت پیش‌بینی رفتار دیگران را افزایش می‌دهد، بدین دلیل از بلا تکلیفی افراد در روابط متقابل آن‌ها کاسته می‌شود و افراد می‌توانند، رابطه خاصی از میان همه جایگزین‌های ممکن برگزینند.
- ۲) تکرار مبادله باعث می‌شود که کنش‌گران مبادلاتی که روی هم رفته منافع مشترک را از دیگر روابط جایگزین بیشتر فراهم می‌کند، گسترش دهند.
- ۳) تکرار مبادله در شکل‌گیری گروه و وابستگی عاطفی افراد مؤثر است.
- ۴) تکرار مبادله اثرات تقویتی منافع مبادله و رضایت افراد را می‌افزاید و کنش‌گران این رابطه را منبع رضایت می‌دانند (لاولر و همکاران، ۱۹۹۸: ۸۷۱-۸۸۱).

یون و لاولر معتقدند که با تکرار روابط و مبادلات اجتماعی میان کنش‌گران احساسات مثبت ایجاد می‌شود و بازتولید احساسات مثبت در روابط میان کنش‌گران، هم‌بستگی اجتماعی (روابط قوی عاطفی) ایجاد می‌کند. کنش‌گران در چنین شرایطی تنها به فکر منافع خودشان نیستند، بلکه رفاه سایر کنش‌گران و مصلحت و خیر جمعی را نیز مورد توجه قرار می‌دهند، این احساس دگرخواهی در طول زمان تولید اعتماد کرده و موجب تقویت تعهد و احساس تعلق و وفاداری می‌گردد؛ البته آن‌ها ساختار قدرت و توزیع آن در جامعه و گروه را نیز در میزان کنش بین افراد و میزان احساس مثبت و میزان تعهد مؤثر می‌دانند و معتقدند هرچه که ساختار قدرت پراکنده باشد (یعنی افراد در روابط خود صرفاً به یک نفر وابسته نباشند) میزان کنش بین افراد افزایش و درنهایت موجب افزایش اعتماد و تعهد می‌گردد (فاطمی‌نیا، ۱۳۸۶: ۱۱۷).

ازسوی دیگر تئوری بی‌سازمانی اجتماعی چارچوبی فراهم می‌کند که گسیختگی شبکه‌های اجتماعی را که مبنای کنترل جامعه است به هم می‌ریزد؛ بنابراین گسیختگی اجتماعی به پیوندهای اجتماعی آسیب می‌زند، چون سطوح دسترسی پذیری سرمایه اجتماعی و تأثیر پذیری جمعی را کاهش می‌دهد (روس و همکاران، ۲۰۰۲: ۱۸۳). مطلب مهم در تئوری بی‌سازمانی اجتماعی، مکانیزم‌های محلی افراد می‌باشد که باعث افزایش پیوندهای اجتماعی ساکنان و کاهش هر نوع جرم و بی‌نظمی می‌شود. پیوندهای اجتماعی بیشتر به عنوان عوامل غیرمستقیم تأثیرگذار بی‌سازمانی اجتماعی بر میزان انومی می‌باشد (کوبرین و همکاران، ۲۰۰۳: ۳۷۵). به نظر منطقی می‌رسد که هر دو مؤلفه کلیدی سرمایه اجتماعی (اعتماد و مشارکت) با سازمان اجتماعی مرتبط می‌باشد. مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی موجب افزایش پیوندهای اعضای جامعه

شده و می‌تواند به عنوان مبنایی برای کنترل اجتماعی باشد. هم‌چنین، مشارکت در فعالیت‌ها منجر به نظارت دیگر اعضای جامعه می‌شود که خود یک نوع مشارکت محسوب می‌شود؛ بنابراین، سطوح بالای مشارکت اجتماعی باعث تقویت سازمان اجتماعی و ارتقاء سرمایه اجتماعی می‌شود و کاهش آنومی و خشونت را به دنبال دارد (مسنر، ۲۰۰۱: ۲۸۶).

از لحاظ نظری در جامعه‌شناسی دورکیمی، آنومی اجتماعی وقتی پدید می‌آید که نظام هم‌بستگی قدیم از هم پاشیده شود و به جای آن نظام هم‌بستگی جدید پیدا نشده باشد. به‌طورکلی به‌نظر دورکیم مبنای نظم اجتماعی نه زور، بلکه هنجارهای اخلاقی است. جامعه منظم و متعادل دارای وجدان عمومی و وحدت اخلاقی است. او معتقد است که به‌کارگیری زور و قوه قهریه در جامعه یا یک هم‌بستگی کاذب را فراهم می‌آورد و یا این‌که آنومی اجتماعی را در جامعه افزایش می‌دهد (فاطمی‌نیا، ۱۳۸۶: ۱۰۶). امنیت اجتماعی نه یک فرآورده دولتی و رسمی (مبتنی بر چارچوب‌های قانونی) که محصولی اجتماعی و توجه به قاعده هرم، یعنی شهروندان معطوف است. در این میان، بنیادهای اجتماعی و فرهنگی از متغیرهای اصلی توفیق ایجاد امنیت اجتماعی و احساس امنیت می‌باشند (حسینی‌نثار و همکاران، ۱۳۹۱: ۲). دغدغه اصلی بسیاری از حکومت‌ها نیز، تأمین امنیت برای تک‌تک شهروندان بوده است؛ چراکه از یک‌سو شایستگی و صلاحیت حکومت به اثبات می‌رسد و از سوی دیگر، زمینه امنیت بیشتر و البته جلب مشارکت عمومی برای هر نوع همکاری با حکومت و برنامه‌ریزی‌های بعدی فراهم می‌شود (دوران و همکاران، ۱۳۹۲: ۳۶).

براساس نظرات «باری بوزان» در باب امنیت این‌گونه به‌نظر می‌رسد که احساس ناامنی بر روی احساس تعلق و احساس هویت اعضای جامعه تأثیرگذار است. بدین معنی که اگر جامعه‌ای نتواند احساس امنیت را برای شهروندانش فراهم کند و طبق سلسله‌مراتب نیازهای «مازلو» نتواند دومین نیاز کلیدی افراد که مربوط به امنیت است را برآورده کند، احساس تعلق و هویت اشخاص نسبت به جامعه کاهش می‌یابد و وقتی کم‌کم شخص خود را جزئی از مای جامعه ندانست و احساس بیگانگی کرد رفته‌رفته تعهدش نسبت به جامعه نیز کم خواهد شد و در نتیجه احساس وفاداری ملی او نیز کاهش می‌یابد. در جامعه‌ای که احساس ناامنی فراگیر شده است، توجه و تعهد به منافع ملی اهمیت خود را از دست داده و جای خود را به منفعت‌طلبی شخصی می‌دهد (نویدنی‌ا، ۱۳۸۲: ۶۵). در جوامعی که امنیت و احساس امنیت وجود نداشته باشد، اعتماد نیز پایین است؛ چراکه نبود امنیت و احساس خطر از جانب دیگران، اعتماد را از افراد سلب می‌کند و دیگران در نزد او دشمنانی هستند که دائم در پی لطمه‌زدن و

آسیب رساندن به او هستند. با توجه به این‌که اعتماد اجتماعی یکی از عناصر سرمایه اجتماعی می‌باشد، پس بین احساس ناامنی و سرمایه اجتماعی نیز بالطبع آن رابطه عکس برقرار است.

یکی از موضوعات بسیار مهم اثرگذار بر وفاداری ملی موضوع نارضایتی‌های عمومی و پیامدهای آن است. «هیرشمن» به دو شیوه برخورد با نارضایتی از خدمات ارائه شده توسط سازمان‌هایی نظیر بنگاه و خانواده و حزب سیاسی و دولت می‌پردازد؛ «خروج» و «اعتراض». خروج عبارت است از قطع رابطه فرد با سازمان متبوع و در عوض روی آوردن به سازمانی دیگر، حال آن‌که اعتراض عبارت است از مبادرت به اصلاح واحد متبوع به مدد انتقال صدای نارضایتی به دست اندرکاران. در اثر شقاق میان علم اقتصاد و علم سیاست، گزینه خروج صرفاً به حیطة اولی تعلق داشته و گزینه اعتراض نیز فقط به حیطة دومی؛ از این‌رو اعتراض را اقتصاددانان به دیده طغیان می‌نگرند و خروج را علمای سیاست به چشم خیانت، اما هیرشمن نشان می‌دهد هم خروج و هم اعتراض هر یک مکانیسم‌هایی هستند که در عرض یک‌دیگر کار می‌کنند و از این رهگذر مفاهیم اقتصادی را به علمای سیاست نشان می‌دهد و فایده مفاهیم سیاسی را به اقتصاددانان. اثر کلاسیک هیرشمن طی سه دهه اخیر چارچوبی تئوریک تحلیل موضوعات بس متنوعی چون رقابت و دموکراسی و ملی‌گرایی و احزاب سیاسی و دولت‌های ملی و جنبش‌های اجتماعی و بسیج طبقاتی و خروج از حاکمیت به دست داده است. وفاداری از نظر او سومین برخورد با سازمان است.

در این تئوری پس از خروج و اعتراض به منزله دو گزینه متفاوت در عکس‌العمل به نارضایتی، هیرشمن به بسط نظریه وفاداری چون عاملی که ارتباط میان این دو گزینه را تعیین می‌کند، می‌پردازد. وفاداری که در افواه حکم پذیرش بی چون و چرا و گاه نامعقول وضعیتی داده شده را دارد، نزد هیرشمن دارای مقامی است به مراتب پیچیده‌تر و غنی‌تر. به زعم هیرشمن، وفاداری معمولاً خروج را متوقف می‌کند و اعتراض را فعال. به عبارت دیگر، وفاداری با حفظ امکان خروج به منزله آخرین چاره، در واقع فضا و موقعیتی ایجاد می‌کند که اعتراض در آن شکل می‌گیرد. وفاداری بدین معنا انتخاب معقول کنش‌گرانی است که تهدید به خروج را همچون عنصری از اعتراض به کار می‌برند تا به هدف خود که همانا بهبود خدمات عرضه شده باشد، دست یابند.

هیرشمن به توصیف موقعیت‌هایی می‌پردازد که در آن‌ها خروج ممکن نیست، یعنی شرایطی که عرضه‌کننده خدمات از وضعیت انحصاری برخوردار است و نمی‌توان در صورت نارضایتی از خدمات وی به یکی دیگر از عرضه‌کنندگان رجوع کرد. در چنین شرایطی، وفاداری نه انتخابی که اجباری است و اعتراض تنها چاره به نظر می‌رسد و

دست زدن به آن با سهولت بیشتری امکان پذیر است. با این همه، هیرشمن در چنین شرایطی نیز خروج را ناممکن نمی‌داند، خروجی که حالا دیگر رها کردن یکی برای پیوستن به دیگری معنا نمی‌دهد، بلکه یا به معنای بی‌تفاوتی محض خواهد بود یا به تغییر کامل بازیگران خواهد انجامید (هیرشمن، ۱۳۸۲: ۱۰).

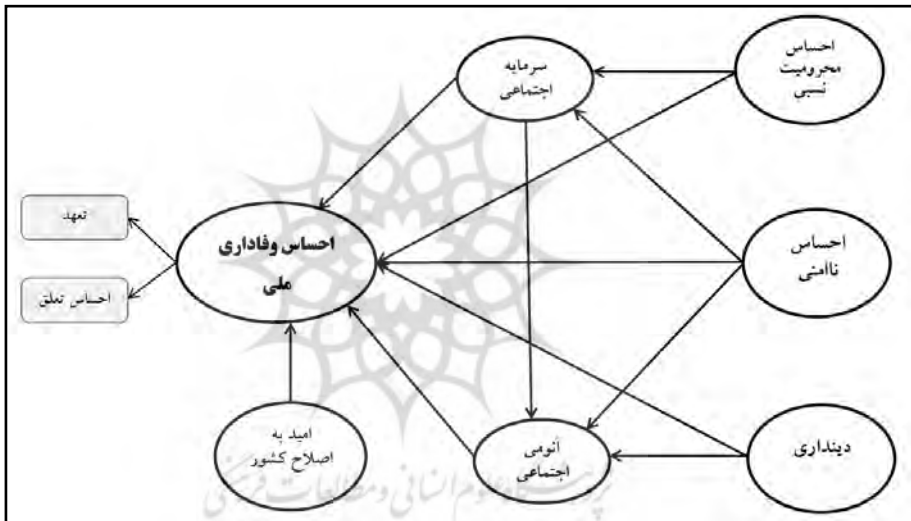
شناخت کامل تر شرایط مساعد برای هم‌زیستی خروج و اعتراض با معرفی وفاداری حاصل می‌شود. وجود وفاداری مسلماً از احتمال خروج می‌کاهد. دو عامل اصلی سهولت رجوع به اعتراض هنگامی که خروج میسر است بدین صورت شرح داده می‌شود: (۱) میزان تمایل اعضا برای به دست آوردن قطعیت خروج به بهای نااطمینانی‌های بهبود در شرایط رو به اف‌ت گروه، (۲) ارزیابی اعضا از توانایی خودشان برای تأثیرگذاری روی گروه یا سازمان.

عامل اول، آشکارا در ارتباط با آن دل‌بستگی خاصی به سازمان یا گروه است که به وفاداری موسوم می‌شود. بدین سان، حتی با ارزیابی مشخصی از میزان تأثیرگذاری فرد، احتمال اعتراض هم‌سو با درجه وفاداری افزایش می‌یابد. به علاوه، این دو عامل به هیچ‌وجه از هم مستقل نیستند. عنصری که به فلان گروه یا سازمان بی‌اندازه دل‌بستگی دارد، اغلب در جستجوی راه‌هایی است که خود را تأثیرگذار کند، خاصه وقتی که سازمان یا گروه به جهتی حرکت می‌کند که به اعتقاد او نادرست است؛ برعکس، عضوی که در گروه از قدرت چشمگیری برخوردار است (یا تصور می‌کند چنین قدرتی دارد) و از این رو خاطر جمع است که می‌تواند گروه را به راه بیاورد، احتمالاً دل‌بستگی عمیقی را نسبت به گروهی که در آن قدرتی دارد، آشکار می‌کند؛ بنابراین وفاداری معمولاً خروج را متوقف می‌کند و اعتراض را فعال. درست است که عضو تکی در مواجهه با ناخشنودی از جریان امور در سازمان می‌تواند بی‌آنکه خودش تأثیرگذار باشد وفادار بماند، اما بدون این امید که کسی کاری یا چیزی برای اصلاح امور رخ خواهد داد، نمی‌تواند وفادار بماند (همان: ۹۸).

اهمیت وفاداری از دیدگاه هیرشمن این است که در محدوده مشخص می‌تواند تمایل اعضا را برای این‌که دست به خروج بزنند خنثی کند. این تمایل گروه یا سازمان را از کسانی بی‌نصیب می‌سازد که بیشتر از همه می‌توانستند سازمان یا گروه را در ستیز با نقایص و معضلاتش یاری رسانند. تأثیرگذارترین اعضا از سر وفاداری مدت طولانی‌تری نسبت به وقت معمول پابرجا خواهند ماند، به این امید یا چشم‌داشت منطقی که بهبود یا اصلاح را از درون می‌توان حاصل کرد.

به عنوان مثال، مهاجرت متخصصان و نخبگان به خارج از کشور را به وسیله تئوری هیرشمن می‌توان به خوبی تبیین نمود. نخبه‌ای که احتمالی برای اصلاح کشور در آینده

قائل نیست و نیز نقش تأثیرگذاری برای خود در اصلاح روند موجود کشور قائل نیست و عملاً از اصلاح ناامید است گزینه خروج از کشور را انتخاب می‌کند. اما متخصصی که با وجود کم و کاستی‌های موجود در کشور، به اصلاح وضعیت کشور در آینده امیدوار است و معتقد است که او عضوی از این کشور است و می‌تواند نقش تأثیرگذاری در بهبود اوضاع داشته باشد، به کشور وفادار مانده و در کنار تلاش برای حل مشکلات موجود، انتقاد از کم‌کاری‌ها و کج‌روی‌ها را فراموش نمی‌کند. پس می‌توان نتیجه گرفت که امید به اصلاح از درون یکی از عوامل مؤثر بر احساس وفاداری ملی می‌باشد. بر مبنای مباحث نظری که در صفحات پیشین ارائه شد مدل نظری تحقیق در قالب نمودار زیر ارائه شده است:

نمودار ۱: مدل نظری تحقیق
Chart. 1: The theoretical model of the research

۵. روش تحقیق

پژوهش حاضر از نوع کاربردی و روش آن از نوع پیمایش می‌باشد. جامعه آماری، معلمان مدارس دولتی شهر تهران را دربر دارد؛ و طبق این پژوهش، نوع نمونه‌گیری خوشه‌ای است. ابتدا شهر تهران به پنج پهنه شمال، جنوب، شرق، غرب و مرکز تقسیم شد؛ سپس از بین هر پهنه، دو منطقه آموزش پرورش، سپس سه ناحیه و در نهایت چند مدرسه انتخاب شد که حجم جامعه آماری این معلمان در حدود ۱۴۰۷ نفر بود. برای تعیین حجم نمونه از جدول «گرجسی» و «مورگان» استفاده شده و طبق آن برای جامعه آماری ۱۴۰۷ نفری، تعداد ۳۰۴ نفر به عنوان نمونه انتخاب گردیده است.

به منظور سنجش پایایی کلی گویه‌های پرسش‌نامه، از ضریب «آلفای کرونباخ» استفاده شده است. در ابتدا بعد از آماده کردن پرسش‌نامه با اجرای پیش‌آزمون در بین ۳۵ نفر از معلمان و به دست آوردن ضریب آلفا، گویه‌های نامناسبی که موجب کاهش ضریب آلفای کرونباخ می‌شدند، حذف گردیدند و در نهایت پایایی در حد قابل قبول ارزیابی شد. آلفای کرونباخ محاسبه شده برای متغیرهای تحقیق به صورت زیر می‌باشد:

جدول ۲: جامعه آماری و حجم نمونه با روش طبقه‌ای متناسب

Tab. 2: Statistical population and sample size with proportional stratified method

نمونه آماری معلمان		جامعه آماری معلمان		مقطع
زن	مرد	زن	مرد	
۷۲	۳۷	۳۳۴	۱۷۲	ابتدایی
۵۲	۴۵	۲۴۱	۲۱۰	دوره اول متوسطه
۴۲	۵۶	۱۸۹	۲۵۸	دوره دوم متوسطه
۱۶۶	۱۳۸	۷۶۷	۶۴۰	مجموع
	۳۰۴		۱۴۰۷	مجموع کل

جدول ۳: نتایج آزمون آلفای کرونباخ

Tab. 3: Cronbach's alpha test results

آلفای کرونباخ	گویه‌های حذف شده	تعداد گویه‌ها	متغیرهای اصلی تحقیق
۰/۸۷	۲	۱۵	وفاداری ملی
۰/۸۸	۲	۶	دین‌داری
۰/۸۶	۱	۴	امید به اصلاح کشور
۰/۸۰	۱	۸	احساس ناامنی
۰/۸۲	۲	۷	احساس محرومیت نسبی
۰/۸۶	۳	۷	آنومی اجتماعی
۰/۹۲	۲	۱۴	سرمایه اجتماعی

۶. یافته‌های تحقیق

- تحلیل‌های تک متغیره

یافته‌های متغیرهای زمینه‌ای نشان می‌دهد که ۵۴٫۶٪ پاسخ‌گویان زن و ۴۵٫۴٪ نیز زن می‌باشند. میانگین سنی معلمان شهر تهران در حدود ۳۹٫۴۸ سال است. میانگین سابقه

کار آن‌ها در حدود ۲۱ سال، در حدود ۱۲٫۵٪ فوق دیپلم، ۶۱٫۸٪ کارشناسی، ۲۴٫۷٪ ارشد و تنها ۱٪ دارای مدرک دکتری هستند. لازم به ذکر است ۳۵٫۹٪ در مقطع ابتدایی، ۳۱٫۹٪ در مقطع متوسطه اول و ۳۲٫۲٪ در مقطع متوسطه دوم در حال تدریس می‌باشند؛ هم‌چنین ۱۵٫۱٪ مجرد و ۷۹٫۹٪ نیز متأهل و تنها ۵٪ مجرد بر اثر طلاق یا فوت می‌باشند. این داده نشان می‌دهد نهاد خانواده به درمیان قشر معلم از پایداری مطلوبی برخوردار است. جدول زیر نشان می‌دهد که حداقل مقداری که یکی از متغیرهای تحقیق می‌تواند به ود اختصاص دهد عدد ۱ و حداکثر مقدار اختصاصی توسط متغیرها عدد ۵ می‌باشد. با توجه به مقادیر میانگین و میانه ذکر شده در جدول فوق مشخص می‌گردد که معلمان شهر تهران از سطح وفاداری ملی و دین‌داری بسیار خوبی برخوردارند و هم‌چنین با توجه به مقدار میانگین ۳٫۰۵ میزان امید به اصلاح کشور در معلمان شهر تهران متوسط ارزیابی می‌گردد. انحراف معیار ۱٫۰۷۱ برای متغیر امید به اصلاح کشور نشان می‌دهد که معلمان از بین تمامی متغیرهای تحقیق، برای متغیر امید به اصلاح کشور پراکنده‌ترین پاسخ‌ها را داشته‌اند؛ هم‌چنین با توجه به داده‌های جدول متوجه می‌شویم که معلمان تهران تا حدی احساس محرومیت و ناامنی می‌کنند و معتقدند جامعه تا حدی دچار آنومی و آشفتگی می‌باشد.

جدول ۴: توزیع متغیرهای تحقیق براساس شاخص‌های مرکزی و پراکنندگی

Tab. 4: Distribution of research variables based on central and dispersion indicators

متغیر	میانگین	میانه	انحراف استاندارد	حداقل	حداکثر
وفاداری ملی	۴٫۲۰۹	۴٫۳	۰٫۶۶۳	۱	۵
دین‌داری	۴٫۵۰۷	۴٫۸۳	۰٫۶۵	۱	۵
امید به اصلاح کشور	۳٫۰۵	۳٫۲۵	۱٫۰۷۱	۱	۵
احساس ناامنی	۳٫۳۷۲	۳٫۳۷۵	۰٫۷	۱	۵
احساس محرومیت	۳٫۰۳	۳	۰٫۷۷۲	۱	۵
آنومی اجتماعی	۳٫۲۱۷	۳٫۲۱۴	۰٫۸۸	۱	۵
سرمایه اجتماعی	۳٫۱۴۲	۳٫۱۶۷	۰٫۷۰	۱	۵

- تحلیل‌های دو متغیره

با توجه به این‌که متغیر وضعیت تأهل دارای سطح سنجش اسمی و متغیرهای وابسته و مستقل تحقیق دارای سطح سنجش فاصله‌ای می‌باشند، برای بررسی رابطه بین وضعیت تأهل و متغیر و وابسته تحقیق از آزمون T با نمونه‌های مستقل استفاده گردید

که وفاداری ملی و مؤلفه‌هایش با متغیر وضعیت تأهل دارای رابطه معنادار بودند و نتایج آن به شرح ذیل می‌باشد:

جدول ۵: نتایج آزمون T با مقایسه میانگین ابعاد وضعیت تأهل و متغیر وابسته تحقیق
Tab. 5: The results of the T test comparing the mean dimensions, marital status and the dependent variable of the research

متغیر	وضعیت تأهل	میانگین	مقدار T	معناداری
احساس تعلق	مجرد	۴.۰۵	-۲.۶۴۴	۰.۰۰۹
	متأهل	۴.۳۶		
تعهد	مجرد	۳.۸۶	-۲.۶۳۲	۰.۰۰۹
	متأهل	۴.۱۵۱		
وفاداری ملی	مجرد	۳.۹۵۱	-۲.۷۸۵	۰.۰۰۶
	متأهل	۴.۲۵۴		

با توجه به مندرجات جدول فوق مشخص می‌شود که بین متغیرهای وضعیت تأهل و احساس تعلق و تعهد رابطه برقرار است و میانگین احساس تعلق و تعهد در افراد متأهل بیشتر از میانگین افراد مجرد می‌باشد. آزمون T نشان می‌دهد که این تفاوت میانگین معنادار است. هم‌چنین بین متغیرهای وضعیت تأهل و وفاداری ملی رابطه برقرار است و میانگین وفاداری ملی در افراد متأهل بیشتر از میانگین وفاداری ملی در افراد مجرد می‌باشد.

- تحلیل‌های چند متغیره

در خلال تحلیل رگرسیونی وفاداری ملی به این نکته پی‌برده شد که متغیر امید به اصلاح کشور اثرات سرکوبگر (کاهنده) قدرتمندی بر روی سایر متغیرها دارد، به‌همین دلیل تحلیل رگرسیونی وفاداری ملی یک‌بار با حضور متغیر امید به اصلاح کشور و بار دیگر بدون حضور متغیر امید به اصلاح کشور محاسبه شده است که نتایج متفاوتی به دست می‌آید. همان طوری که در جداول ۶ و ۷ دیده می‌شود هنگامی که امید به اصلاح کشور وارد متغیرهای پیش‌بینی می‌شود متغیرهای سرمایه اجتماعی و احساس ناامنی ارتباط غیر معناداری دارد و به‌همین دلیل از مدل رگرسیونی خارج می‌شوند. با توجه به جدول ۶، مشخص می‌شود که ۶۵٫۵٪ واریانس وفاداری ملی در جامعه آماری معلمان شهر تهران توسط متغیرهای دین‌داری، امید به اصلاح کشور و محرومیت نسبی تبیین شده است؛ در واقع می‌توان میان اعتقادات شخص و میزان تقیدش به

جدول ۶: نتایج تحلیل رگرسیونی وفاداری ملی با حضور متغیر امید به اصلاح کشور

Tab. 6: The results of the regression analysis of national loyalty with the presence of the variable hope to reform the country

متغیرهای پیش‌بینی	ضرایب Beta	آزمون T	معناداری sig	ضریب تبیین R2	معناداری sig
دین‌داری	۰.۴۶۴	۱۰.۴۷۰	۰.۰۰۰	۰.۶۵۵	۰.۰۰۰
امید به اصلاح کشور	۰.۳۳۴	۶.۵۸۷	۰.۰۰۰		
محرومیت نسبی	-۰.۱۶۴	-۳.۴۱۲	۰.۰۰۱		

شرع مبین اسلام، میزان امیددی که به اصلاح کشور و احساس محرومیتی که در جامعه حس می‌کند با احساس وفاداری ملی او ارتباط برقرار کرد. ضریب بتا نیز به ترتیب میزان تأثیرگذاری هر یک از مؤلفه‌ها را بر روی احساس وفاداری ملی نشان می‌دهد.

ضرایب بتا موجود در جدول نشان می‌دهد که در جامعه آماری معلمان شهر تهران به ازای هر واحد افزایش متغیر دین‌داری، ۰.۴۶۴ واحد افزایش در احساس وفاداری ملی، به ازای هر واحد افزایش در متغیر امید به اصلاح کشور، ۰.۳۳۴ واحد افزایش در احساس وفاداری ملی و به ازای هر واحد افزایش در متغیر احساس محرومیت نسبی، ۰.۱۶۴ واحد کاهش در احساس وفاداری ملی خواهیم داشت. ضمناً سطح معناداری مدل ۰.۰۰۰ و ایده‌آل می‌باشد.

با توجه به جدول ۷، مشخص می‌شود که تقریباً ۶۲٪ واریانس وفاداری ملی در جامعه آماری معلمان شهر تهران توسط متغیرهای دین‌داری، محرومیت نسبی، سرمایه اجتماعی و احساس ناامنی تبیین شده است. در واقع می‌توان میان اعتقادات شخص و میزان تقیدش به شرع مبین اسلام، میزان اعتمادش به مردم و نهادها، میزان مشارکتش در جامعه، میزان ارتباطات شخص با دوستان و آشنایان و احساس محرومیت و ناامنی که در جامعه حس می‌کند، با احساس وفاداری ملی او ارتباط برقرار کرد. ضریب بتا نیز به ترتیب میزان تأثیرگذاری هر یک از مؤلفه‌ها را بر روی احساس وفاداری ملی نشان می‌دهد.

جدول ۷: نتایج تحلیل رگرسیونی وفاداری ملی بدون حضور متغیر امید به اصلاح کشور

Tab. 7: The results of the regression analysis of national loyalty without the presence of the variable hope to reform the country

متغیرهای پیش‌بینی	ضرایب Beta	آزمون T	معناداری sig	ضریب تبیین R2	معناداری sig
دین‌داری	۰.۵۰۲	۱۰.۷۷۴	۰.۰۰۰	۰.۶۱۸	۰.۰۰۰
محرومیت نسبی	-۰.۱۷۰	-۲.۷۹۹	۰.۰۰۶		
سرمایه اجتماعی	۰.۱۴۹	۲.۱۶۶	۰.۰۳۱		
احساس ناامنی	-۰.۱۱۷	-۲.۰۵۴	۰.۰۴۱		

ضرایب بتا موجود در جدول نشان می‌دهد که در جامعه آماری معلمان شهر تهران به ازای هر واحد افزایش متغیر دین‌داری، ۰٫۵۵۲ واحد افزایش در احساس وفاداری ملی، به ازای هر واحد افزایش در متغیر احساس محرومیت نسبی، ۰٫۱۷۰ واحد کاهش در احساس وفاداری ملی و به ازای هر واحد افزایش در متغیر سرمایه اجتماعی، ۰٫۱۴۹ واحد افزایش در احساس وفاداری ملی و در نهایت به ازای هر واحد افزایش متغیر احساس ناامنی، ۰٫۱۱۷ واحد کاهش در احساس وفاداری ملی خواهیم داشت. ضمناً سطح معناداری مدل ۰٫۰۰۰ و ایده‌آل می‌باشد.

۷. نتایج تحلیل معادلات ساختاری

مدل‌یابی معادله ساختاری یک تکنیک تحلیل چندمتغیری نیرومند و از خانواده رگرسیون چندمتغیری و به بیان دقیق‌تر بسط «مدل خطی عمومی»^۲ است که به پژوهشگر امکان می‌دهد مجموعه‌ای از معادلات رگرسیون را به گونه هم‌زمان مورد آزمون قرار دهد. مدل‌یابی معادله ساختاری، روش‌های تحلیل عاملی، هم‌بستگی کانونی و رگرسیون چندمتغیری را با یک‌دیگر ترکیب می‌کند. در این پژوهش برای آزمون و برازش مدل نظری تحقیق از نرم افزار «راسمارت پی‌ال اس»^۳ استفاده شده است. شایان ذکر است که برای اصلاح و برازش مدل از سه معیار بار عاملی، ضریب مسیر و SRMR استفاده شده که شرح مفصل آن در ادامه آمده است.

- بار عاملی

قدرت رابطه بین عامل (متغیر پنهان) و متغیر قابل مشاهده به وسیله بار عاملی نشان داده می‌شود؛ بار عاملی مقداری بین صفر و یک است. اگر بار عاملی کمتر از ۰٫۴ باشد رابطه ضعیف در نظر گرفته شده و از آن صرف نظر می‌شود و اگر بار عاملی از ۰٫۴ تا ۰٫۷ باشد براساس صلاح دید پژوهشگر اصلاح، حذف یا ماندگار می‌شود. با حذف معرف ضعیف از مدل مسیر پژوهش و با انجام مجدد دستور الگوریتم، خروج جدید و مدل اصلاحی به دست می‌آید (غیاثوند، ۱۳۹۷: ۱۱۲ و ۱۴۴). با توجه به بار عاملی متغیرهای مشاهده‌ای بر متغیرهای مکنون تحقیق در نمودار شماره ۲ و ۳، می‌توان گفت که پرسشنامه طراحی شده از اعتبارساز مناسب برخوردار بوده است؛ چراکه مقدار بار عاملی آن بالاتر از ۰٫۴ می‌باشد.

- ضریب مسیر (ضریب بتا)

ضرایب مسیر در یک مدل، همان ضریب بتای رگرسیون یا همان تأثیر استاندارد یک

متغیر بر دیگری است که بر روی پیکان‌های مسیر هر یک از متغیرها به نمایش درآمده است. ضریب مسیر نشان‌دهنده شدت و جهت رابطه بین دو متغیر مستقل و وابسته است. ضریب مسیر عددی بین -۱ تا +۱ است که اگر برابر با صفر شود، نشان‌دهنده نبود رابطه خطی بین دو متغیر است. ضریب مسیر هر چه به ۱ نزدیک شود، یعنی رابطه مستقیم بین دو متغیر قوی‌تر است و هرچه به -۱ نزدیک شود، یعنی رابطه معکوس بین دو متغیر قوی‌تر است (همان: ۱۶۲). حال برای این‌که معناداری ضرایب مسیر بررسی شوند با استفاده از دستور «بوت استراپ»، آماره t و سطح معناداری هر ضریب مسیر در قالب جدولی مشخص می‌شوند و چنان‌چه سطح اطمینان را ۹۵٪ در نظر بگیریم باید مقادیر آزمون t از ۱۹۶ بیشتر باشد (همان: ۱۶۴).

برای اصلاح و برازش مدل باید آن رابطه‌هایی که دارای سطح معناداری بالای ۹۵٪ و مقدار، بالای ۱۹۶ می‌باشند، قابل قبول هستند و سایر رابطه‌ها که این شرایط را ندارند از مدل حذف می‌شوند. طبق نتایج جدول فوق باید مسیر ارتباطی از متغیر سرمایه اجتماعی به وفاداری ملی، از دین‌داری به وفاداری ملی، از احساس ناامنی به وفاداری ملی و آنومی اجتماعی به وفاداری ملی حذف گردد.

- خروجی برازش مدل از طریق معیار SRMR

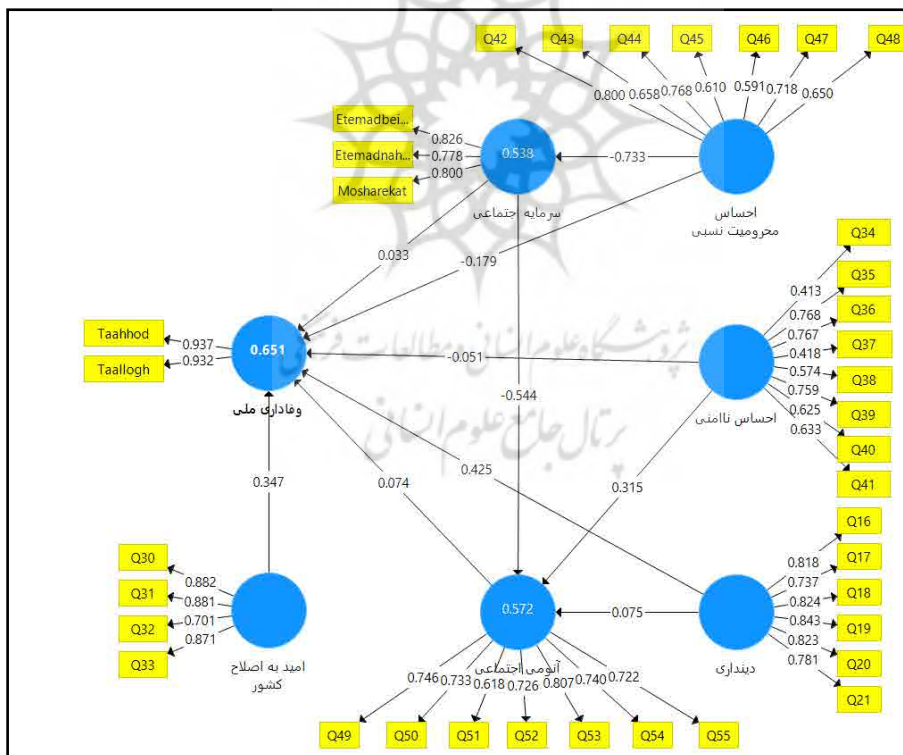
در بحث از ارزیابی کیفیت مدل، مقدار SRMR (ریشه دوم میانگین مربعات باقی‌مانده استاندارد شده) معیاری است که توسط نرم‌افزار محاسبه می‌شود. در واقع، برای سنجش میزان تناسب وضعیت معرف‌های یک متغیر و نیز وضعیت روابط بین متغیرهای مختلف از این روش استفاده می‌شود. این معیار بین صفر تا یک در نوسان است. نقطه برش آن ۰،۰۸ در نظر گرفته و مقدار آن هرچه کمتر باشد، تناسب مدل مطلوب‌تر است. مدل اولیه نظری که وار تحلیل شد از برازش مطلوبی برخوردار نبود و مقدار شاخص فوق در حدود ۰،۱ بود.

پس از پیرایش مدل براساس پیشنهادهای حذفی ضرایب مسیر در جدول ۸ و تحلیل عاملی و رویکرد نظری تحقیق، شاخص فوق بهبود یافت؛ بنابراین با توجه به این‌که مقدار ارزیابی کیفیت کل مسیر پژوهش برابر با ۰،۰۶۹ می‌باشد که کمتر از ۰،۰۸ است پس می‌توان نتیجه گرفت که مدل مسیر پژوهش از کیفیت لازم برخوردار است.

براساس مدل فوق می‌توان گفت که قوی‌ترین متغیر اثرگذار بر وفاداری ملی در بین معلمان شهر تهران متغیر دین‌داری است. نتایج نشان می‌دهد که به ازای هر واحد افزایش در دین‌داری به میزان ۰،۴۴ در وفاداری ملی افزایش خواهیم داشت. در مرتبه دوم متغیر امید به اصلاح کشور است؛ این متغیر نه تنها دارای میزان ضریب

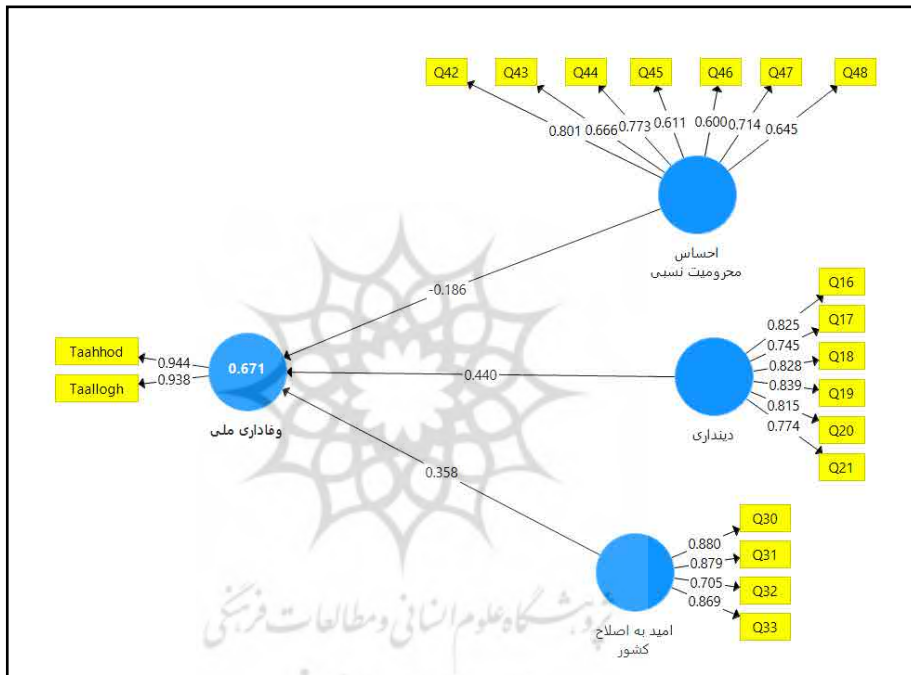
جدول ۸: نتایج بررسی معناداری ضرایب مسیر
Tab. 8: The results of the significance test of path coefficients

سطح معناداری	مقدار آزمون t	مقدار ضریب	رابطه متغیرها (مسیرها)
۰.۲۲	۱.۲۲۷	۰.۰۷۴	آنومی اجتماعی ← وفاداری ملی
۰.۰۰۰	۲۸.۳۶	-۰.۷۳۳	احساس محرومیت نسبی ← سرمایه اجتماعی
۰.۰۰۲	۳.۱۳۱	-۰.۱۷۹	احساس محرومیت نسبی ← وفاداری ملی
۰.۰۰۰	۵.۷۴۹	۰.۳۱۵	احساس ناامنی ← آنومی اجتماعی
۰.۳۳۳	۰.۹۶۹	-۰.۰۵۱	احساس ناامنی ← وفاداری ملی
۰.۰۰۰	۵.۴۰۲	۰.۳۴۷	امید به اصلاح کشور ← وفاداری ملی
۰.۱۱۳	۱.۵۸۷	۰.۰۷۵	دین‌داری ← آنومی اجتماعی
۰.۰۰۰	۸.۱۵۲	۰.۴۲۵	دین‌داری ← وفاداری ملی
۰.۰۰۰	۹.۲۸۲	-۰.۵۴۴	سرمایه اجتماعی ← آنومی اجتماعی
۰.۵۶	۰.۵۸۳	۰.۰۳۳	سرمایه اجتماعی ← وفاداری ملی

نمودار ۲: خروجی مدل تحلیل مسیر بدون برازش
Chart 2: Path analysis model output without fitting

مسیر در حدود ۰,۳۶ است، بلکه با حضور خود در معادله ساختاری اثر دیگر متغیرها را خنثی می‌کند. سومین متغیر اثرگذار احساس محرومیت است؛ بنابراین نتایج این مدل به ازای هر واحد افزایش در احساس محرومیت نسبی به میزان ۰,۱۸ در وفاداری ملی کاهش خواهیم داشت. در ضمن این سه متغیر در مجموع ۰,۶۷٪ واریانس وفاداری ملی را توضیح می‌دهند و مابقی این واریانس مربوط به متغیرهایی است که در این پژوهش مورد مطالعه قرار نگرفته‌اند.

نمودار ۳: خروجی مدل تحلیل پس از اصلاح و برازش

Chart 3: The output of the analysis model after modification and fitting

۸. نتیجه‌گیری

پرو واضح است که هرگونه نظام و جامعه‌ای از مردم خود وفاداری را می‌طلبد و نظام جمهوری اسلامی ایران نیز از این قاعده مستثنی نمی‌باشد. آموزش و پرورش و خانواده در ایجاد و افزایش حس وفاداری ملی در کودکان و نوجوانان نقشی بسیار تعیین‌کننده دارند. در این میان معلمان به‌عنوان کسانی که آینده‌سازان این کشور را تعلیم و تربیت می‌دهند، رکن اساسی در ایجاد و پرورش احساس وفاداری ملی در دانش‌آموزان هستند.

یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که میانگین وفاداری ملی معلمان شهر تهران در حدود ۴٫۲ از مقیاس ۵ می‌باشد؛ به عبارتی دیگر، معلمان دارای وفاداری ملی قوی هستند. هم‌چنین نتایج این پژوهش نشان داد که احساس محرومیت نسبی یک از عوامل مؤثر بر احساس وفاداری ملی در معلمان می‌باشد و پیش‌تر ذکر گردید که احساس محرومیت نسبی ریشه در درک افراد از میزان عدالت موجود دارد. یک از ابعاد عدالت، عدالت اقتصادی است. در طول انجام این پژوهش مشاهده گردید که اکثر معلمان به میزان حقوق و مزایای دریافتی خود در مقایسه با سایر کارکنان نهادهای دولتی معترضند و آن را ناکافی می‌دانند؛ آن‌ها معتقدند که صنف معلمان در ایران نسبت به سایر کشورها دارای حقوق و مزایای ناچیزی است. حتی برخی از معلمان معتقدند در میزان حقوق پرداختی در درون صنف خودشان هم عدالت رعایت نمی‌گردد. با توجه به جمیع موارد ذکر شده به نظر می‌رسد که می‌توان با افزایش حقوق و مزایای معلمان از طریق اجرای صحیح طرح‌هایی چون رتبه‌بندی و سطح‌بندی عادلانه معلمان (که اکنون اجرای آن در حاله‌ای از ابهام است)، یکپارچه‌سازی حقوق و مزایای تمامی کارکنان نهادهای دولتی براساس معیارهای عادلانه، در نظر گرفتن سختی‌کار و اضافه‌حقوق مکفی برای معلمان مناطق محروم، معلمان مدارس استثنایی و معلمان مدارس ابتدایی، احساس محرومیت نسبی معلمان را کاهش و در نتیجه احساس وفاداری ملی آن‌ها را افزایش داد.

نتایج این تحقیق ثابت کرد که یکی از عوامل مؤثر بر احساس وفاداری ملی، دین‌داری می‌باشد. اگرچه معلمان قشر دین‌داری هستند و نتایج این تحقیق نشان داد که میانگین دیداری معلمان در حدود ۴٫۵ از مقیاس ۵ می‌باشد؛ وجود رابطه معنادار بین این دو پیشنهاد در پی دارد: اولاً در گزینش معلمان باید به مؤلفه دین‌داری توجه خاصی صورت گیرد، چرا که با جذب افراد دین‌دارتر، معلمان وفادارتری خواهیم داشت و در نتیجه دانش‌آموزان وفاداری هم تربیت خواهد شد. ثانیاً با برگذاری دوره‌های ضمن خدمت و ایجاد فضاهای کاری مناسب برای معلمان می‌توان بسترهای لازم برای افزایش احساس وفاداری ملی آن‌ها را فراهم نمود.

هم‌چنین نباید فراموش کرد که داشتن امید به اصلاح امور رکن اساسی در ایجاد وفاداری ملی است. به نظر می‌رسد مسئولین وزارت آموزش و پرورش از طریق ارتباط مستمر با بدنه آموزشی و مشارکت دادن آن‌ها در اداره و اصلاح رویه‌های غلط می‌تواند بستری را برای افزایش امید و عمق بخشی به افق رویکردی معلم فراهم آورد؛ انشالله.

پی‌نوشت

1. Loyalty
2. General linear model
3. Smart pls

کتابنامه

- ابوالحسنی، سید رحیم، (۱۳۸۷). «مؤلفه‌های هویت ملی با رویکرد پژوهشی». سیاست، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، ۳۸ (۴): ۱-۲۲.
- احمدپور، خسرو؛ و سراج‌زاده، سیدحسین، (۱۳۹۸). «هویت ملی در ایران مرور سیستماتیک مقاله‌های علمی پژوهشی (۱۳۹۵-۱۳۹۰)». مطالعات ملی، ۲۰ (۷۸): ۳-۲۴.
- اکبری، حسین؛ عزیزی، جلیل (۱۳۸۶). «هویت ملی و عوامل مؤثر بر آن در میان دانش‌آموزان دوره متوسطه». رفاه اجتماعی، ۷ (۲۷): ۲۷۷-۳۰۰.
- ایمان، محمدتقی؛ مرادی، گلمراد؛ و مرادی، گلمراد، (۱۳۸۸). «بررسی رابطه بین رضایت اجتماعی و هویت ملی با». جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۰ (۲): ۱۵۵-۱۷۴. doi: 20.1.174-155.20.2.7.1
- باوند، داوود، (۱۳۷۷). «چالش‌های برون مرزی و هویت ایرانی در طول تاریخ». ماهنامه اطلاعات سیاسی اقتصادی، ۱۲ (۱۲۹ و ۱۳۰).
- بوستانی، لیلا، (۱۳۸۸). «سنجش میزان احساس وفاداری ملی دانشجویان تهران و عوامل مؤثر بر آن». استاد راهنما مصطفی اجتهادی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید بهشتی.
- بیدل، پری‌ناز؛ و محمودزاده، علی‌اکبر، (۱۳۹۱). «بررسی میزان تعلق اجتماعی مردم به جامعه ایران و رابطه آن با اعتماد اجتماعی و فردگرایی، مطالعه موردی شهر مشهد». تحقیقات فرهنگی، ۵ (۲): ۳۱-۶۳. <https://doi.org/10.7508/ijcr.2012.18.002>.
- چلبی، مسعود، (۱۳۷۵). جامعه‌شناسی نظم: تشریح و تحلیل نظری نظم اجتماعی. تهران: نشر نی.
- حسینی‌نثار، مجید؛ و قاسمی، علی، (۱۳۹۱). «بررسی احساس امنیت و عوامل مؤثر بر آن در کشور». چهاردهمین کنفرانس برنامه‌ریزی و مدیریت شهری.
- حقیقتیان، منصور؛ و عبداللهی، منیژه، (۱۳۹۰). «عوامل مؤثر بر تعهد اجتماعی در بین دانش‌آموزان مقطع دبیرستان شهر اصفهان». مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۳ (۴): ۶۵-۷۵. doi: 20.1001.1.20085745.1390.22.1.4.0
- حقیقتیان، منصور؛ غضنفری، احمد؛ و تکه اکبرآبادی، پروانه، (۱۳۹۰). «هویت ملی

و برخی عوامل مؤثر بر آن در بین دانش‌آموزان مقطع متوسطه اصفهان». جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۲(۱): ۷۱-۸۲.

- دوران، بهزاد؛ عبدالرحمانی، رضا؛ و استرکی، اکبر، (۱۳۹۲). «شهروندی، هویت محل‌ها و احساس امنیت اجتماعی - نقش هویت محله‌ای شهروندان در افزایش احساس امنیت اجتماعی». ماهنامه علمی - تخصصی دانش انتظامی پلیس پایتخت، ۶ (۴: پیاپی ۱۹).

- دورکیم، امیل، (۱۳۷۳). قواعد روش جامعه‌شناسی. ترجمه علی محمد کاردان، چاپ پنجم، تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.

- دورکیم، امیل، (۱۳۸۱). درباره تقسیم کار اجتماعی. ترجمه باقر پرهام، تهران: نشر مرکز چاپ اول، ویرایش دوم.

- ربانی، علی؛ ربانی، رسول؛ و حسنی، محمدرضا، (۱۳۹۰). «رابطه احساس محرومیت نسبی با گرایش به هویت ملی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه اصفهان)».

جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۲(۲): ۶۷-۹۴. doi: 20.1001.1.20085745.1390.22.2.4.2. رجب‌لو، علی؛ کمالی، افسانه؛ و رازکردانی شراهی، فاطمه، (۱۳۹۴). «بررسی رابطه

هویت ملی و احساس امنیت اجتماعی در میان شهروندان بالاتر از ۱۸ سال شهر تهران». جامعه‌شناسی ایران، ۱۶(۴): ۳۶-۵۹. doi: 20.1001.1.17351901.1394.16.4.2.2.

- رزازی فر، افسر، (۱۳۷۱). «الگوی جامعه‌شناختی هویت ملی در ایران (۱) (با تأکید بر رابطه میان هویت ملی و ابعاد آن)». مطالعات ملی، ۲ (۵).

- رضوی دینانی، ابتسام؛ شریفی، هادی؛ و علی بخشی، مجتبی، (۱۳۸۹). «بررسی عوامل مؤثر بر هویت ملی جوانان؛ مطالعه موردی شهر اراک». مهندسی فرهنگی، ۳۹ و ۴۰ (۱۸): ۳۰-۴۷.

- سراج‌زاده، سیدحسین؛ و پویافر، محمدرضا، (۱۳۸۷). «دین و نظم اجتماعی: بررسی رابطه دین‌داری با احساس آنومی و کجروی در میان نمونه‌ای از دانشجویان». مجله

دانشکده ادبیات و علوم انسانی (دانشگاه خوارزمی)، ۱۶ (۶۳): ۷۱-۱۰۵.

- طالبی، ابوتراب؛ حیدری، سیامک؛ و فاطمی‌نیا، سیاوش، (۱۳۸۷). «عامل مؤثر در اعتماد سیاسی: پیمایشی میان دانشجویان دانشگاه صنعتی شریف». پژوهشنامه علوم سیاسی، ۱۲.

- عباس‌زاده، محمد؛ عزیززاده‌اقدم، محمدباقر؛ و اسلامی‌بناب، سیدرضا، (۱۳۹۱). «بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و آنومی اجتماعی». مطالعات و تحقیقات اجتماعی،

۱ (۱): ۱۴۵-۱۷۲. doi: 10.22059/jisr.2012.36551

- عزیززاده‌اقدم، محمدباقر؛ کوهی، کمال؛ عباس‌زاده، محمد؛ و مبارک‌بخشایش،

- مرتضی، (۱۳۹۰). «گرایش به هویت ملی و عوامل مؤثر بر آن». مهندسی فرهنگی، ۶۱ و ۶۲ (۱۴): ۵۹ - ۷۲.
- رستگار، یاسر، و ربانی، علی، (۱۳۹۲). «تحلیلی بر وضعیت هویت ملی و ابعاد ششگانه آن در بین شهروندان شهر اصفهان». جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۴(۲): ۱-۲۰. doi: 20.1001.1.20085745.1392.24.2.1.3
- غیاثوند، احمد، (۱۳۹۷). تحلیل پیشرفته مدل یابی معادلات ساختاری با کاربردی Smart PLST. تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
- فاطمی‌نیا، سیاوش؛ و حیدری، سیامک، (۱۳۸۹). «عوامل مرتبط با تعهدات شهروندی». رفاه اجتماعی، ۱۰ (۳۸): ۴۱-۶۴.
- فالکس، کیث، (۱۳۸۱). شهروندی. ترجمه محمدتقی دلفروز، تهران: کویر، چاپ اول.
- کبیری، افشار، (۱۳۸۹). «بررسی تحولات تاریخی هویت ملی در ایران». پژوهشنامه هویت ۳، پژوهشکده تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام: ۱۷۳.
- کوزر، لوییس، (۱۳۸۳). زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی. ترجمه محسن ثلاثی، چاپ یازدهم، تهران: انتشارات علمی.
- گلشن محمودی فومنی، محمدرسول؛ و اسکندری، سعید، (۱۳۹۱). «تأثیر سرمایه اجتماعی بر هویت ملی جوانان در شهر ارسنجان». علوم رفتاری، ۱۲ (۱۶): ۷۵ - ۹۰.
- مبارکی، محمد؛ عظیمی، غلامرضا؛ و فاطمی‌نیا، سیاوش، (۱۳۹۲). «تحلیل عوامل اجتماعی - فرهنگی مؤثر بر تعهد اجتماعی». پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر، ۱(۲): ۱۱۷-۱۵۱.
- نویدنیا، منیژه، (۱۳۸۲). «درآمدی بر امنیت اجتماعی». مطالعات راهبردی، ۶ (۱): ۵۵-۷۶.
- وثوقی، منصور؛ و محقق منتظری، معصومه، (۱۳۹۰). «مطالعه و بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر احساس تعلق شهروندی (مطالعه موردی منطقه ۳ و ۱۷ شهرداری تهران)». پژوهش‌های جامعه‌شناختی، ۱ (۲۶): ۷۵ - ۱۰۰.
- هاتف‌نیا، فاطمه، (۱۳۸۷). «بررسی هویت ملی و دینی و ابعاد آن». روزنامه مستقل صبح ایران، شماره ۳۰۳۶.
- هاشمی، سید طه؛ و رضایی، علی‌اکبر، (۱۳۹۴). «سنجش احساس وفاداری ملی در بین دانشجویان (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی استان تهران)». مطالعات میان فرهنگی، ۲۵-۹-۲۵. 20.1001.1.17358663.1394.10.25.1.5
- همیلتون، ملکم، (۱۳۸۱). جامعه‌شناسی دین. ترجمه محسن ثلاثی، تهران: مؤسسه فرهنگی و انتشاراتی تبیان.

- هیرشمن، آلبرت، (۱۳۸۲). خروج، اعتراض و وفاداری. چاپ اول، محمد مالجو، تهران: شیرازه.

- Abbaszadeh, M.; Alizadeh Aghdam, M. B. & Eslami Bonab, S. R., (2011). "Investigating the relationship between social capital and social anomie". *Social Studies and Research*, 1 (1): 172-145 (In Persian).

- Abolhasani, S. R., (2007). "National Identity Components with a Research Approach, Politics Quarterly". *Journal of Faculty of Law and Political Science*, 38 (4): 1-22. (In Persian).

- Aguilera, R. et al., (2005). "PUTTING THE BACK IN CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY: A MULTI-LEVEL THEORY OF SOCIAL CHANGE IN ORGANIZATIONS", Department of Business Administration college of Business and Institute of Labor and Industrial Relations, University Illinois at Champaign-Urbana

- Ahmadpour, Kh. & Sirajzadeh, S. H., (2018). "National identity in Iran, a systematic review of scientific-research articles (1390-1395)". *National Studies Quarterly*, 20(78): 3-24. (In Persian).

- Akbari, H. & Azizi, J., (2016). "National identity and factors affecting it among secondary school students". *Social Welfare*, 7 (27): 277-300 (In Persian).

- Alizadeh Aghdam, M. B.; Kohi, K.; Abbaszadeh, M. & Mubarak Bakshaish, M., (2010). "Tendency to national identity and factors affecting it". *Bahman and Esfand cultural engineering magazine*, 61 & 62 (14): 59-72.

- Rošgar, Y. & Rabbani, A., (2012). "An analysis of the state of national identity and its six dimensions among the citizens of Isfahan city". *Applied Sociology*, 24(2): 1-20. (In Persian).

- Bavand, D., (2017). "Overseas challenges and Iranian identity throughout history". *Political and Economic Information Monthly*, 12 (129 and 130). (In Persian).

- Bidel, P. & Mahmoudzadeh, A. A., (2012). "Investigation of the level of social belonging of people to Iranian society and its relationship with

social trust and individualism, a case study of Mashhad". *Cultural Research Quarterly*, 5 (2): 63-31. (In Persian).

- Boštani, L., (2008). "Measuring the level of national loyalty of Tehran students and the factors affecting it". supervisor Mustafa Ejtihadi, Master's thesis, Faculty of Literature and Humanities, Shahid Beheshti University (In Persian).

- Chakhratian, M. & Abdullahi, M., (1390). "Factors affecting social commitment among Isfahan high school students". *Iranian Social Development Studies*, 3(4): 65-75. (In Persian).

- Chalabi, M., (1375). *Sociology of order: description and theoretical analysis of social order*. Tehran: Ney Publishing. (In Persian).

- Doran, B.; Abdur Rahmani, R. & Sterki, A., (2012). "Citizenship, local identity and sense of social security - the role of citizens' neighborhood identity in increasing the sense of social security". *Scientific-specialized monthly of police knowledge of the Capital Police*, 6 (4): 19). (In Persian).

- Durkheim, E., (1373). *Rules of Sociological Method*. Translated by: Ali Mohammad Kardan, 5th edition, Tehran: University of Tehran Publishing and Printing Institute. (In Persian).

- Durkheim, E., (2008). *On the Division of Social Work*. Translated by: Bagher Parham, Tehran: Publishing Center, first edition, second edition. (In Persian).

- Falks, K., (1381). *Citizen*. Translated by: Mohammad Taghi Delfrooz, Tehran: Kavir, first edition (In Persian).

- Fatemi Nia, S. & Heydari, S., (2008). "Factors related to citizenship obligations". *Social Welfare*, 10 (38): 41-64. (In Persian).

- Ghiathund, A., (2017). *Advanced Analysis of Structural Equation Modeling Using Smart PLST*. Tehran: Allameh Tabatabai University Publications (In Persian).

- Gulshan Mahmoudi Fomeni, M. R. & Eskandari, S., (1391). "The effect of social capital on the national identity of young people in Arsanjan city". *Journal of Behavioral Sciences*, 12 (16): 75-90. (In Persian).

- Hamilton, M., (1381). *Sociology of Religion*. Translated by: Mohsen Talasi, Tehran: Tebian Cultural and Publishing Institute. (In Persian).
- Hashemi, S. T. & Rezaei, A. A., (2014). "Measuring the feeling of national loyalty among students (case study: Islamic Azad students of Tehran province). *Intercultural Studies Quarterly*, 10 (25): 25-9. (In Persian).
- Hatifnia, F., (2007). "Examining National and Religious Identity and Its Dimensions". *Sobh Independent Newspaper of Iran*, Edition No. 3036(In Persian).
- Hekhratian, M.; Ghanzafari, A. & Teke Akbarabadi, P., (1390). "National identity and some factors affecting it among secondary school students in Isfahan". *Applied Sociology*, 22(1): 71-82. (In Persian).
- Hirschman, A., (1382). *Departure, protest and loyalty*. first edition, Mohammad Maljo, Tehran: Shiraz. (In Persian).
- Hosseini-Nisar, M. & Ghasemi, A., (1391). "Investigation of the feeling of security and factors affecting it in the country". *14th Urban Planning and Management Conference* (In Persian).
- Iman, M. T.; Moradi, G. & Moradi, G., (1388). "Examining the relationship between social satisfaction and national identity with". *Applied Sociology*, 20(2): 155-174. (In Persian). (In Persian).
- Kabiri, A., (1389). "Review of the historical developments of national identity in Iran". *Hoyt Research Paper* 3, Strategic Research Institute of Expediency Analysis Forum: 173 (In Persian).
- Kozer, L., (2004). *The Life and Thought of Sociological Greats*. Translated by: Mohsen Salasi, 11th edition, Tehran: Scientific Publications (In Persian).
- Kubrin, Ch. E. & Weitzer, R., (2003). "New Dirertions in Social Disorganization Theory". *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 40 (4): 374 –402.
- Lawler, E. J. & Yoon, J., (1993). "Network Structure and Emotion in Exchange Relations". *American Sociological Review*, 63: 871– 94.
- Messner, S. F.; Baumer, E. P. & Rosenfeld, R., (2001). "Social capital and Homicide". *Social Forces*, 80 (1): 283 – 310.

- Mills, C. W., (1988). *The Sociological Imagination*. London: Oxford University Press
- Mobaraki, M.; Azimi, Gh. & Fateminia, S., (2012). “Analysis of socio-cultural factors affecting social commitment”. *Contemporary Sociology Research (Scientific-Research)*, 1(2): 117-151. (In Persian).
- Moore, D., (2003). “Perception of sense of control, relative deprivation, and expectations of young jews and Palestinians in Israel”. *Journal of social psychology*, 143(4): 521-540.
- Navidenia, M., (2012). “An income on social security”. *Strategic Studies Quarterly*, 6 (1): 55-76 (In Persian).
- Petersen, D., (2002). “The potential of Social Capital Measures in the Evaluation of Comprehensive Community-Based Health Initiatives”. *American Journal of Evaluation*, 23 (1): 55-64.
- Rabbani, A.; Rabbani, R. & Hosni, M., (1390). “The relationship between the feeling of relative deprivation and the tendency towards national identity (case study: Isfahan University students)”. *Applied Sociology*, 22(2): 67-94. (In Persian).
- Rajablo, A.; Kamali, A. & Razkordani Shrahi, F., (2014). “Investigating the relationship between national identity and feeling of social security among citizens over 18 years of age in Tehran”. *Iranian Journal of Sociology*, 16(4): 36-59. (In Persian).
- Razavi Dinani, I.; Sharifi, H. & Ali Bakhshi, M., (2009). “Investigating factors affecting the national identity of youth; A case study of the city of Arak”. *Journal of Cultural Engineering in Farvardin and Ardibehesht*, 39 & 40 (18): 30-47. (In Persian).
- Rose, D. A. & Clear, T. R., (2002). “Incarceration, Social Capital, and Crime: Implications for social Disorganization Theory”. *Criminology. Beverly Hills*: 36 (3): 183 – 200.
- Rozazifar, A., (2011). “Sociological model of national identity in Iran (1) (with emphasis on the relationship between national identity and its dimensions)”. *National Studies Quarterly*, 2(5). (In Persian).

- Sablonnière, Roxane de la, Francine Tougas and Monique Lortie-Lussier, (2009). *Dramatic Social Change in Russia and Mongolia: Connecting Relative Deprivation to Social Identity*, sage.

- Serajzadeh, S. H. & Poyafar, M., (2008). "Religion and social order: investigating the relationship between religiosity and the feeling of anomie and perversity among a sample of students". *Journal of the Faculty of Literature and Human Sciences (Khwazmi University)*, 16 (63): 71-105 (In Persian).

- Talebi, A. T.; Heydari, S. & Fatemina, S., (2008). "Factors affecting political trust: a survey among students of Sharif University of Technology". *Journal of Political Science*, 12 (In Persian).

- Vathouqi, M. & Mohagheq Montazeri, M., (2010). "Study and investigation of social factors affecting the sense of citizenship (case study of 3rd and 17th district of Tehran municipality)". *Bahar Journal of Sociological Research*, 5 (1: 26): 75-100. (In Persian).